

ferenci d. ebubekir

İslâm Lexikon

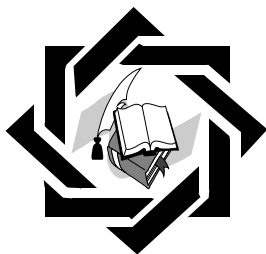

**„Allahot magasztalja mindaz, ami az
egekben és a földön van.
Ő a hatalmas és a bölcs.
Övé az országlás az egekben és a földön.
Ő kelt életre és ő küld a halálba, és
mindenek fölött hatalmas.
Ő az első és a végső, a külső és a belső.
Ő minden dolgok tudója.”
(Korán 57:1-3.)**

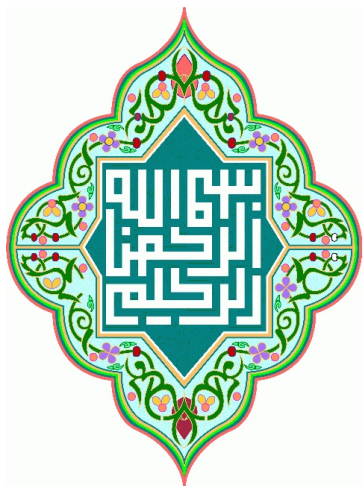
ISZLÁM KISLEXIKON

Készítette:
Ferenci D. Ebubekir
demirPRes

© Ferenci D. Ebubekir

Ferenci D. Elubekir
İslâm Kıslexikon

2010/1431
Pécs - İstanbul

Bevezető

Régóta meglévő igény, hogy egy olyan ismeretbővítő anyagot adjunk a magyar olvasó kezébe, amelyből egyaránt tájékozhat a hívő és az iszlám vallás alapvető tudnivalói iránt érdeklődő. Könyvünk összeállításakor éppen ezért arra törekedtünk, hogy lehetőleg minden olyan címszó szerepeljen a kötetben, amely lehetővé teszi a vallási, vagy a vallással kapcsolatban használt fogalmak elemi megismerését, megértését.

Munkánkhoz nagyrészt a Magyarországon korábban megjelent kiadványokra támaszkodtunk, azokból gyűjtöttük ki a használt címszavakat, de egy-egy fogalom tisztázása, pontosítása érdekében más, határainkon túli (arab, illetve török nyelvű) munkákat is figyelembe vettünk. Tekintve, hogy e könyv csupán alapfokon kíván ismereteket nyújtani, nem bonyolódunk a különféle átírási szabályok magyarázatába, alkalmazásába. (Ezekkel kapcsolatban egyébként is sok vita, illetve félreértés van, amiben sem most, sem később nem szeretnénk részt venni. Hiszen célunk nem újabb összetűzés, szócsata, hanem egy használható kézikönyv létrehozása volt.

A vastagon szedett címszavak után ahol erre lehetőségünk volt jeleztük a szó, vagy a szavak eredetét és megadtuk azt is, hogy (szerintünk) miként kell kiejteni.

Néhány esetben a szavak régies formáját is közöltük, illetve nyilak segítségével utaltunk arra, hogy a témával kapcsolatosan milyen más címszavat, vagy címszavakat hol érdemes még megnézni. Az arab szavak átírásánál elsősorban a kiejtést, a hangzást vettük figyelembe. Munkánkat némileg nehezítette, hogy sok olyan hang van az eredeti kifejezésekben, melyeket nem igazán lehet a magyar abc betűi segítségével pontosan visszaadni.

A kötet több mint 300 vallási, illetve az iszlám vallás történetével összefüggő címszavat, kifejezést tartalmaz. Mindezt többéves, aprólékos munkával egymagunk gyűjtöttük össze, és adjuk most közre. Köszönet érte a Mindenhatónak, hogy lehetővé tette számunkra ezt a munkát, melyet kizárólag az Ő dicsőségre, az Ő megelégedését keresve végeztünk legjobb tudásunk és akaratunk szerint.

Ferenci D. Ebubekir

Isztambul

2010/1431

A kötetben használt rövidítések és jelek:

am.	annyi mint
ar.	arab
arg.	argo
ang.	angol
far.	farszi
lat.	latin
magy.	magyar
pl.	például
rég.	régebben
stb.	és a többi
tsz.	többsz. szám
tör.	török
tört.	történelmi
v.	Vagy
⇒	lásd ott.

A, Á

abd [ar.] Sok muszlim férfinévben használt előtag, amely Allah valamilyen tulajdonságához kapcsolódik. Jelentése: „(rab)szolga”, szolgája, imádója. Például: Abd Allah (Isten szolgája), Abd al-Rahman (a Könyörületes szolgája), Abd al-Khaliq (a Teremtő szolgája).

‘Abbaszidák [...] *abbászidák tört.* Muszlim uralkodói dinasztia, mely 750 és 1258 között volt hatalmon Irakban, s amely magát a *Mohamed próféta* (Allah dicsérete és békéje legyen vele) nagybátyjától, *Abbásztól* származtatta. Az ‘Abbaszidák az *Omajjádákat* követték, és az előző dinasztia arab monopóliumával szemben az újonnan muszlim hitre tért népeket is bevonták a hatalom gyakorlásába és a birodalom igazgatásába. Uralkodásukat a kereskedelem, a városi élet és a kultúra, az oktatásügy fejlődése és virágzása jellemezte. A muszlim közösség különböző származású tagjai beolvadtak ebbe a közösségbe, és így létrejött egy erős muszlim társadalom. Nem sikerült azonban kialakítani az új társadalom működéséhez a megfelelő politikai intézményrendszert, és ez olyan törést okozott, amely végül instabilitáshoz vezetett. 1258 és 1517 között, a dinasztia egyik elmenekült tagjának leszármazottai

lettek Kairóban a *kalifák*, akik azonban a mameluk szultánok ellenőrzése alatt álltak.

abes [ar.] *âbesz* Szükségtelen és céltalan dolog.

Ábrahám [magy.] *Ibrahim*.

Abu Bakr al-Sadiq [ar.] *abubakr al-szadik* Mohamed próféta (Allah dicsérete és békéje legyen vele) legközelebbi társainak egyike. 573-ban született, ő volt az első muszlim a férfiak közül, és az első kalifa, akit az al-Szadiq (az Igazmondó) néven is ismerünk. 622-ben kalifa és 634-ben (63 éves korában) bekövetkezett haláláig vezette a muszlim közösséget.

Abu Hámid Al-Garnáti [ar.] *tört.* Teljes nevén: *Abu Hámid al-Andaluszi al-Gárnáti*, muszlim utazó, aki 1150-1153 között II. Géza uralkodása alatt három évet töltött Magyarországon. Tapasztalatairól két könyvet írt, amelyben bemutatja, hogyan éltek a korabeli muszlimok a magyar király alattvalóiként. *Al-Gárnáti* az andalúziai Granadában született 1080-ban. Magyarországra érkezése előtt megfordult Egyiptomban, Szíriában, Arábiában, Perzsiában, Horezmben, Bulgáriában és Kijevben is.

abrar [ar.] Istenfélő és igazságos. (lásd. Korán 82:13)

adab [ar.] Viselkedés, modor.

Ádám [magy.] Az első emberi lény, akit Isten teremtett, hogy a Földön helytartója legyen. Ádám volt Isten első prófétája, aki az egyistenhitet, mint az emberiség eredeti lelki rendszerét hirdette. Az iszlám vallás nem osztja a kereszténység eredendő bűnre vonatkozó tantételét. A Koránban nem az áll, hogy az ember Éva bűnei miatt került ki a Paradicsomból. A muszlimok Könyve sokkal inkább Ádámra helyezi a felelősséget (Korán 20:121), és azt is elmondja, hogy Allah irgalmasságából Ádám ismét Isten felé fordult, aki megbocsátott neki (Korán 2:37). Az iszlám felfogás szerint ezzel Ádám bűne magánál Ádámnál véget is ért, és Allah, aki Jóságos és Irgalmas, nem teszi felelőssé az emberiséget Ádám bűnéért. Az iszlám azt vallja, hogy minden ember büntelenül születik, és saját maga felelős a cselekedeteiért, függetlenül más emberek jelenlegi, illetve múltbeli cselekedeteitől.

adhan vagy adzan [ar.] *ezán*.

'Adn [ar.] Paradicsom, Édenkert.

Ahl al-Kitáb [ar.] A kifejezés szó szerinti jelentése: *a Könyv Népe*. Ez a kifejezés a Koránban található, és az Egyedüli Isten, Allah által korábban kinyilatkoztatott vallások követőit jelenti. A kifejezés leggyakrabban a zsidókra és a keresztényekre utal, jelezve, hogy ennek a két csoportnak vallásuk egyistenhívő alapjainak köszönhetően különleges helyzete van az iszlám társadalomban.

ahkám [ar.] Szó szerint: „Elrendelések”. Az iszlám vallási jog öt féle elrendelést különböztet meg. Ezek: Kötelező (Vádzsib), Elrendelés kötelezettség nélkül (Musztahab), Tilos (Harám) Ellenszenves, de nem tilos (Makrúh) Törvényes és megengedett (Helal).

Aisa [ar.] *Aisâ*, Ayşe [tör.] *Ajse* Mohamed próféta (Allah dicsérete és békéje legyen vele)

egyik felesége, *Abu Bakr* lánya. Aisán keresztül igen tekintélyes mennyiségű tanítás (hadíth) maradt a muszlimokra, amelyeket az iszlám történetének korai időszakában a tudósok összegyűjtöttek.

ája [ar.] ayet [tör.] *â:jet* A Korán verseinek elnevezése. A kifejezés eredeti, szó szerinti jelentése: csoda, vagy jel. A Koránban több mint 6600 ája, azaz verssor van.

akidah ('*aqida*) [ar.] *âkida* A kifejezés az iszlám hitrendszerét jelenti. Ez a hitrendszer az alapvető hittételek mindegyikébe vetett megingathatatlan bizonyosságon és Allah egyedülvalóságán alapul. A szó az *akada* igéből származik, amelynek jelentése: szorosan köt, csomóz. (Bármi, ami egy ember szívében szilárdan áll és meghatározó jelentőséggel bír, az adott ember esetében akidah.) Gyakorlati értelemben a kifejezés a minden kétségen felül álló hittételekre és szabályokra vonatkozik.

al-Aksza (al-Aqsa) [ar.] Jeruzsálem (al-Quds) városában lévő hely neve, amelyet a Korán „a legtávolabbi mecset” névvel említ. A muszlimok hisznek abban, hogy Mohamed próféta (Allah dicsérete és békéje legyen vele) erről a helyről emelkedett fel az égbe 619-ben.

'alamín [ar.] *âlâmín* ***alemin*** [tör.] *âlemín*
Jelentése „teremtmények” (Lásd: Korán 1:2, 81:29). A kifejezés jelenti az emberiséget, a dzsinneket és minden mást, ami létezik. angyalok, dzsinnek.

alamizsna [magy.] zakat.

alánok (ászok, jászok) [...] tört. Az iráni eredetű alánokról először az időszámítás utáni időkben van tudomásunk: közép-ázsiai szálláshelyükről a szkíták, a szarmaták és az aorszok után, i. sz. 50 körül nyomultak be az Urál és a Kaszpi-tenger között elterülő sztyeppvidékre. A hunoktól valamikor 350 táján elszenvedett vereség után, egy részük

nyugatra menekült. Ezek kazár fennhatóság alá kerültek, majd az alán nép ismét két részre vált. Az Azovi-tenger és a Volga közötti vidéken letelepülők, nomádként éltek és muszlimok lettek. *Ibn Battúta*, arab származású iszlám tudós és utazó még a 14. században is talált *muszlim* alánokat a Volgparti Szaraj város környékén. Az alánok egyik régi neve aszian-oszian volt, ez bolgár-török közvetítéssel voszjan-vosjan alakban került a magyar nyelvbe. A Hármaskörös vidékén 1075-ben említenek „Illi qui Vosciani dicuntur” népet. Az Árpád-kori vosian népnév közel 20 Varsány helynevében maradt fenn.

Aleghi szelám [ar.] Jelentése: béke legyen vele. Ezt AS-nek (a.s.) szoktuk rövidíteni. Ez a kifejezés általában a próféták Mohamed prófétát kivéve neve említésekor, azok neve után használják a muszlimok.

Ali ibn Abi Talib [ar.] Mohamed próféta (Allah dicsérete és békéje legyen vele) társainak egyike, egyúttal a próféta unokatestvére és

veje. Ő lett a muszlim állam negyedik kalifája 656-ban.

alim [ar.] *âlim* Jelentése: aki tudással rendelkezik. Ez a kifejezés általában a muszlim vallási tudósokat jelent. (tsz. ulama)

Allah [ar.] *Allâh* Arab szó, amelynek jelentése: *az Egyetlen Isten*. A szó származása az AL-ILÁH (az Isten) összetételből vezethető le. A legrégebb sémita írásokban az istent az IL vagy ÉL szó jelentette. Héber nyelven a Teremtőt Eloah (tbsz. Elohim)-nak nevezik, míg Jézus nyelvén az Alaha szó jelentette az Istent. Az Allah szó Isten helyes arab elnevezése, mert ez az egyetlen kifejezés, amelynek nincs többes száma és neme. („*A ti Istenetek egyedüli Isten. Nincs Isten, csak ő, a könyörületes, az irgalmas.*” Korán 2:163.) A muszlimok ezt az arab kifejezést, mint Isten legmegfelelőbb elnevezését használják. A muszlimok Allahra úgy tekintenek, mint a világegyetemben található összes dolog teremtőjére és fenntartójára, akinek nincs párja, és nincs társa

az ő istenségében. Az Egyedüli Istent a Korán 99 isteni névvel írja le, amelyek egyben az Isten tulajdonságai is. Allah végtelen hatalmába és tudásába, az isteni törvényekbe vetett hit az iszlám vallás alapvető része. Az iszlám tanításai szerint Allah nem közömbös a világ dolgaival szemben, tudását és hatalmát minden időben gyakorolja, az ember szabadsága és hatalma véges, egyedül az isteni erő az, melynek kiterjedése korlátlan. Az alábbi szúra-részlet jól érzékelteti Isten és ember felelősségét a világ iránt: „*Bármilyen jó érteged, az Allahtól van, és bármilyen rossz érte, az saját magadtól van.*” (Korán 4:79.)

Allahu Akbar [ar.] *takbir*.

Almohádák (al-Muvahhidún) [...] tört. Muszlim uralkodói dinasztia (1146-1269) Észak-Afrika, majd Andalúzia területén. A dinasztia első képviselői az Atlasz-hegység vidékéről származtak, és berberrek voltak. Az Almohádák fénykorában virágzottak a művészetek, fejlődtek a települések és a

tudományok, a magrebi népesség egyesítette az arab és a berber kulturális eredmények színe-javát. Ez a kulturális egység még a dinasztia bukását is túlélte. A hanyatlás negyedik kalifájuk idején kezdődött, és a birodalom különböző területein újabb dinasztiák vették át a hatalmat. ***Almorávidák***

Almorávidák (al-Murábitún) [...] tört. **Iszlám vallású** berber dinasztia, amelynek tagjai a 11-12. században a szaharai nomádok közül kerültek ki. Az Almorávidák, az Almohádák elődeiként 1056-1147 között Kelet-Magrebben, majd később Andalúziában is kormányoztak. Uralkodásuk alatt mindvégig szerették volna egy nagyobb politikai egység részét képezni, így elismerték a bagdadi *Abbászida* kalifákat, cserébe a dinasztia vezető személyiségei használhatták a „muszlimok emírje” címet.

amin [ar.] *ámín* Fohász, amelynek jelentése: „Ó Allah, válaszolj arra, amit mondtunk!”

Amína [ar.] Mohamed próféta (Allah dicsérete és békéje legyen vele) édesanyja.

amulett [...] társítás.

al-Andalúz [ar.] tört. Földrajzi kifejezés, amellyel a középkorban az Ibériai-félsziget muszlimok által kormányzott részeit illették az iszlám világban. Ez az elnevezés állítólag a vandálok (*al-andalis*) nevéből alakult ki. A félszigeten élő keresztények a teljes területre vonatkozóan a *Spania* vagy *Hispania* elnevezést használták. *Al-Andalúz* lakossága különböző népek keveredéséből alakult ki a középkorban. Így például hispániaiak, *berberek*, *arabok*, és szudániak alkották. A középkori Magyarországnak is volt kapcsolata al-Andalússzal erről *Abu Hámid al-Andaluszi al-Gárnáti írásai*ból tudunk. *Omajjádák*.

angyalok [magy.] *mala'ika*.

arab [...] A *Korán* nyelve. Az arab sémi nyelv, amelyet a muszlimok világszerte használnak. A

történelem során a muszlim civilizációban az arab nyelv tanulása Kínától Spanyolországig általánossá vált. Az arab az iszlám vallás tudásának, ismeretének nyelve, annak ellenére, hogy nem minden muszlim arab. Sőt, ma már lényegesen többen vannak a muszlimok között a nem arab származásúak, mint az arabok.

arab írás [...] A ma ismert arab írás a délnyugati sémi írások csoportjába tartozó, jobbról balra haladó írás. Kutatók szerint arámi írások közé tartozó nabati (nabateus) írásból fejlődött ki. Végleges kialakulása hosszabb folyamat eredménye volt. Az első, nagyobb mennyiségben fennmaradt arab írások az iszlám újjászületésének századából, a 7. századból valók. Az akkoriban használt írásjegyek együttese azonban nem volt képes hűen visszaadni az arab beszédhangokat, így további mássalhangzókkal bővítették a betűkészletet, és valószínűleg szír hatásra használatba hozták a diakritikus jeleket (pontok és rövid vonások a betűk alatt, illetve

felett). A 8. század második felében nagyjából már létezett a ma is használatos jelölési rendszer, bár a betűk sorrendje az ábécén belül csak ezt követően, a 9. század elejére vált általánossá. Az iszlám elterjedése után sok országban átvették az arab írást, ami gyakran az adott nép nyelvéhez jobban igazodó betűkkel egészítették ki. Így jött létre, például egyebek mellett a perzsa, az oszmán, vagy az ujjur írás is. Az arab írásjeleken alapuló oszmán betűkészletet a Hódoltság-kori Magyarországon is használták.

arab nyelv [...] Az arab nyelv a sémi nyelvcsalád délnyugati ágához tartozik. Különbség van az írott nyelv és a beszélt nyelvjárárok között. Ez annak köszönhető, hogy az iszlám újjászületése előtt belső Arábia beduin törzsei csak a szóban hagyományozott költéssel foglalkoztak. Ezek tekinthetők a klasszikus arab nyelv első (szóbeli) emlékeinek, amely nyelv a Korán szövegének rögzítése nyomán az írott (irodalmi) arabban őrződött meg.

Ez, a klasszikus arab nyelv vált a középkorban a vallási tanítások, a tudományos értekezések és irodalmi művek nyelvévé és ma ezt használják például az arab nyelvű tömegtájékoztatási eszközök munkájában is. A beszélt arab nyelvjárások nem az irodalmi arabból alakultak ki, hanem az ókori arabbal egyidős régi nyelvjárásokból. A beszélt köznyelv írásbeli használata nem terjedt el, így az arab nyelv tulajdonképpen „kettészakadt”. Van, illetve volt egy rögzített, pontos szabályokon nyugvó irodalmi, illetve egy tájnyelvi, földrajzi területenként, időszakonként változó nyelvjárási változata is.

Asz-szalamu alajkum [ar.] *asz-szalâmu alajkum*

A muszlimok hagyományos, az idő próbáját kiállt köszönése, melynek jelentése: „Béke legyen rajtad”! A megfelelő válasz: „Va Alajkumu-sz Szalam”!

Aulijá [ar.] Barátok, védelmezők, segítők stb.
(Lásd Korán, 5:51.)

B

baslamah, beslemeh [ar.] *baszlama (Bismilleh)* Egy sokat idézett arab kifejezés, amit a muszlimok különböző helyzetekben gyakran használnak. A muszlimok ezt mondják, amikor valamilyen megengedett (helal) dolgot elkezdenek, például: utazást, evést vagy felkelnek alvás után stb. A kifejezés szó szerint így hangzik: „Bismilláhi ar-Rahmáni ar-Rahím”, magyarul azt jelenti, hogy a „*Könyörületes és az Irgalmas Isten nevében.*”

baatil [ar.] Valótlanság, hamisság. (Lásd Korán, 34:49.)

berberek [ar.] *tört.* Az egyiptomi Szíva oázistól az Atlanti-óceánig húzódó észak-afrikai partvidék sokféle nyelvjárást beszélő, számos törzsre tagolódó lakossága. ***magribi arabok (berberek).***

besenyők [...] *tört.* A besenyő vagy más néven pecseneg ázsiai származású kipcsak török nyelvű oguz-török nép, amely eredetileg az Altaj-hegység és a Bajkál-tó közötti területen élt. Központjuk feltehetően a Szelenga völgyében lehetett. A besenyő az első kipcsak-török nyelvet beszélő nép a történelemben. Egy kínai forrás a Szuj-su egy Taskent-vidéki törzset pejzsunak nevez,

egy 8. századi tibeti nyelvű ujgur követjelentésben pedig be-csa-nag törzsről értesülünk, amely már azonos a besenyők saját nevükkel a becseng/pecseng-el. A besenyők ősei a az ujuguroktól 745-ben elszenvedett vereség, majd a Nyugati Türk Birodalom bukása 840 után nyugatra, a „tarka lovúak” földjére vonultak, akiknek törzseivel szöveterkezték. Ezután jött létre a besenyő törzsszövetség a két nép, az Aral-tó fölött lakó „tarkalovúak” és a besenyők egyesüléséből. Mégpedig úgy, hogy a besenyők átvették a „tarkalovúak” szervezeti formáit. A Talasz-vidéki karlukok, az Aral-vidéki oguzokkal és a kimekekkel szöveterkeztve 893-ban legyőzték a besenyőket, így a besenyőknek nem maradhatott más választásuk, mint a nyugatra való menekülés. Nagy részük ezután Közép-Ázsiában és a Fekete-tenger északi sztyeprvidékén élt, majd az Urál és a Volga közötti területről a kazárok nyomására átkelt a Volgán és az Etelközben telepedett le. *Abu Ubajd al-Bakri* muszlim földrajztudós leírásából tudjuk, hogy a 988-997 közötti kilencéves háború idején vették fel az iszlámot. Mintegy 150 Árpád-kori helység nevről tudjuk, hogy besenyő eredetű. Ez azt jelenti, hogy a magyarországi muszlimok legnagyobb számát valószínűleg a besenyők jelentették.

bidea (bid'a) [ar.] *bidâ* Újítás az istenimádatban (ibada). Két típusa van: az egyik a *Bid'a mukaffirah*, ami hitetlenségnek (kufr) számít és elkövetésével az ember hitetlenné válik, más szóval: kiesik az iszlámból. Másik

típusa a *Bid'a mufasszika*. Elkövetésével az ember *fásziq* (engedetlen) lesz, de nem lesz *káfir* (hitetlen). A *bidea* tehát olyan újítás a vallásban, ami nem szerepel a Mindenható Allah által leküldött kinyilatkoztatásban (a Koránban és a szunnában). Fontos kihangsúlyozni, hogy ez az újítás a *vallási kérdésekre* vonatkozik. A *bidea* kialakulhat például úgy, hogy valaki elhagyja a hiteles szunnát, és a hiteltelen, sokszor alaptalan tanításokat kezd el követni. Illetve a hiteles a szunna helyett, „valaki” mondását [cselekedeteit, példáját] követi az ember, Mohamed próféta (Allah dicsérete és békéje legyen vele) tanítása helyett. De *bidea* alakul ki akkor is, ha a kinyilatkoztatás (a Korán és a szunna) mellé olyan új dolgokat hoz be valaki a vallásba, ami nem tartozik oda. A Koránban megtalálhatók a válaszok a *bidea* kitalálóinak, és követőinek, hiszen Allah teljessé tette a kinyilatkoztatást, és nem feledkezett meg semmiről, amire szükségünk lenne a vallás gyakorlása terén. Mohamed próféta (Allah dicsérete és békéje legyen vele) pedig teljesen átadta az embereknek a kinyilatkoztatást, amit Allahtól kapott. „Ezen a napon teljessé tettem a vallásotokat...” (5:3), „A te Urad nem feledékeny.” (19:64) A *bideától* a Próféta (Allah dicsérete és békéje legyen vele) így óvta a követőit: „Minden bidea tévelygés, és minden tévelygés a Tűzbe vezet.” (Muszlim és Annaszái hagyományozta) „Allah nem fogadja el a *bidea* embereinek (kitalálójának és követőjének) a bűnbocsánat kérését, amíg [azok] el nem hagyják a bideát.” (ibn Mádza hagyományozta) „Aki

olyan dolgot tesz, ami nem tartozik a mi ügyünkbe, az elutasítandó.” (Muszlim hagyományozta.)

Bilál ibn Rabah [ar.] Az iszlámot kezdeti időkben felvevők, illetve Mohamed próféta (Allah dicsérete és békéje legyen vele) társainak (szahabah) egyike. Ő volt a muszlim történelem során az első müezzín.

bint [ar.] A kifejezés jelentése: lánya valakinek.

bolgár-törökök más néven onogurok (ogurok) [...] tört. Az ogur (onogur vagy bolgár) az az első biztosan török nyelvű népcsoport, amely az 5-10. század között a belső-ázsiai sztyeppvidékről Kelet-Európába költözött. Magyarországra Taksony vezér uralkodásának utolsó éveiben, 960-972 között a települtek be, a Volga-vidékről, két vezérük vezetésével. *Ibn Fadlan* 921-922 körüli leírásából tudjuk, hogy már a Volga-vidéki hazájukban valamennyien *az iszlám vallást követték*. Legrégibb településhelyük a pesti római erőd volt (a mai Március 15. téren). Magyarul *nándoroknak* is nevezik őket.

böjt száum/szijám.

böszörmények [magy.] tört. Az elnevezés a perzsa „muzulmán”, vagy „buzurmán”, illetve a török „müşülman, müşlüman” vagyis (az eredetileg arab) *muszlim* szó magyarosított névváltozatából ered. Az

Akadémiai Kiadó gondozásában megjelent Magyar történelmi fogalomtár című könyv egyebek mellett például azt írja erről: „A böszörmények, buzurmánok a különböző etnikai eredetű muzulmánok összefoglaló népneve a középkori Magyarországon.” Eredetileg ugyancsak muszlimokat jelöl a magyar helységnevekben ma is sokszor használt „böszörmény” szó. (Például: Hajdúböszörmény, Böszörménytelek stb.) Régi oklevelekben latinosan „Bezzermini” vagy egyes régi leírásokban „Bissermini” alakban jelent meg. A böszörményeket egyes források *izmaelitáknak* is nevezik.

Burák (Buraq) [ar.] A földön ismeretlen szárnyas lény, ennek a hátán emelkedett a mennybe (az Egekbe) Mohamed próféta (Allah dicsérete és békéje legyen vele) 619-ben. A fölemelkedésről (Iszra wal-Ma'radzs, v. mirádzs) szóló beszámolók szerint ettől kezdve kell a muszlimoknak naponta ötször imádkozniuk.

C, Cs

cahiliya [tör.] *dzsahilíjja* eredetileg arab kifejezés. Jelentése: tudatlanság, illetve a tudatlanság, az erkölcstelenség kora. A Mohamed prófétának (Allah dicsérete és békéje legyen vele) érkező kinyilatkoztatást megelőző időszak elnevezése. (Cahil = tudatlan.) Néhányan használják e kifejezést a modern élet (a mai kor) egyes területeinek leírására is. ***Dzsahilijjah***

cami [tör.] dzsámi.

cemaat [tör.] közösség.

Cengiz [tör.] *dzsengisz*, Dzsingisz. Cengiz han - magyarul Dzsingisz kán (1155-1227).

csador [far.] (Eredetileg *csader*, azaz sátor.) Az iszlám világ egy részében elterjedt, az egész testet elfedő ruhadarab, az európaiak által

sokszor pejoratív értelemben használt elnevezése. Hasonló ruhadarabok a csarsaf, a dzsilbáb stb.

család az iszlám szerint [magy.] Az iszlám tanítása szerint az emberi társadalom legfontosabb és legalapvetőbb intézménye a családi kötelék. Egy férfi és egy nő házasságából, s ebből a kapcsolatból születő új nemzedékekből keletkezik a család. A családok közötti rokonsági és közösségi kapcsolatok alakulnak ki, amelyek fokozatosan egy nagy társadalom formáját öltik. A család az a közeg, amelyben az egyik korosztály felkészíti a következőt az emberi civilizáció szolgálatára és a társadalmi kötelességek odaadó, becsületes és lelkes teljesítésére. A család intézmény nemcsak újoncokat állít az emberi kultúra megtartására és fejlesztésére, hanem annak őrzője is. A megelőző generációnak mindig komoly kívánsága, hogy az őket felváltók jobbak legyenek, mint ők maguk. Ebből a szempontból a család valóban az előrelépés, a

fejlődés, a jólét és az emberi civilizáció ereje legjelentősebb forrásának tekinthető. Ezért az iszlám, a számos társadalmi kérdés között, különösen nagy figyelmet szentel a családnak, és arra törekszik, hogy ezt a fontos társadalmi egységet a lehető legegészségesebb és legerősebb alapokra helyezze. Az iszlám felfogása szerint a férfiak és nők közötti kapcsolat egyedüli helyes formája a házasság, mert a házastársi közösségben mindkét fél igyekszik eleget tenni társadalmi felelősségének, és ez által jön létre a család. A szexuális féktelenséget és felelőtlen magatartást, más szóval a paráználkodást, az iszlám nem engedi érvényesülni „ártalmatlan időűzésként” vagy megszokott kihágásként; hiszen ezek olyan cselekmények, amelyek az emberi társadalom alapkövét rengetik meg. Az iszlám ezért minden házasságon kívüli nemi kapcsolatot bűnösnek, tilosnak (*haram*) és az iszlám törvényei szerint büntetendőnek ítél. A kihágás e formájáért kemény fenyítést ír elő azért, hogy az ilyen hibás viselkedés ne terjedjen el általánosan. Egyidejűleg arra

törekszik, hogy a társadalmat megtisztítsa és megszabadítsa mindazoktól a tényezőktől, amelyek az ilyen felelőtlen tettekre készítetnek, vagy arra alkalmat adhatnak. A nők és férfiak szabad érintkezésének tilalma, az illetlen zene és képek elleni fellépés és az obszcenitás és a szexuális tévelygések elterjedését gátló intézkedések mindegyike ezt az ügyet szolgálja. Egyedüli céljuk a család intézményének védelme és erősítése. A társadalmi kapcsolatnak e formáját nem csupán megengedettnek tekinti, hanem jó és erkölcsös viszonyként, sőt, Isten szolgálatának egyik formájaként támogatja és erősíti is. A felnőtt ember agglegénységét az iszlám helyteleníti, és felszólít minden fiatalembert, hogy vállalja a házasságbeli társadalmi felelősséget, ahogyan azt az ő szülei is megtették egykor. Az iszlám az aszkézist és a szigorú cölibátust nemcsak hibának tekinti, hanem egyenesen tévelygésnek és az eredeti emberi hajlamtól való eltávolodásnak és a mindent magában foglaló isteni terv elleni lázadásnak tartja. A leghevesebben elítél

minden szokást, ceremóniát vagy megszorítást is, amely a házasságkötést megnehezíti, és azt fárasztóvá teszi. Az iszlám szándéka az, hogy a házasságkötést egyszerűvé tegye, ellenben az erkölcstelenséget a társadalomban a lehető legjobban megnehezítse, nem pedig fordítva, ahogy ez a legtöbb mai társadalomban történik. Az iszlám nem tartja, helyesnek a laza, összetartás nélküli családi rendszert, amelyben nincs tekintély, ellenőrzés és fegyelem, és amelyben senki sem felelős egyértelműen a helyes viselkedésért, és a családtagok irányításáért.

D

da'wah [ar.] (da'wa, ill. **da'va**) *dâ:va* iszlámra való hívás, az iszlám vallás igazságának hirdetése, megismertetése az emberekkel.

ad-Da'vat-usz-szelefijja [ar.] Szó szerinti jelentése a múlt, illetve elődeink hívása, illetve az iszlám terjedése a Koránnak és a szunnának megfelelően. Ez ugyanakkor annak az elismerését is jelenti, hogy az istenfélő *szelafik* (elődök) megértették a kérdés, jelentőségét, felismerték, hogy ez a kérdés magasabb rendű és időszerűbb, mint a modern gondolatok vagy találmányok. A *szelafik* szándékában állt az újítások (*bid'a*) kerülése az *ibáda* (az istentisztelet) során.

dín [ar.] Általánosan használt kifejezés, jelentése „vallás”, de igazából a muszlimok hitének és vallásgyakorlatának teljességére utal. Ezért az iszlám, mint dín, az élet minden területét átfogó cselekvési mód, a muszlim

ember életútja.

dirhem [ar.] *tört.* Az iszlám világban, a középkorban használt, 3,148 gramm súlyú ezüstpénz, amelynek egyik változata az Árpád-házi királyok alatt, Magyarországon is forgalomban volt és a magyarországi muszlimok készítették.

dhirk [ar.] Megemlékezés Allahról, az ő isteni tulajdonságainak vagy egyéb más vallási kifejezések (például: Szubhan Allah, vagyis Dicsőség Allahnak) ismétlése szóban vagy gondolatban.

dhimmi [ar.] A „védelmezett emberek” (al ad-dhimmah) csoportjához tartozó személy az iszlám államon belül. A zsidók és a keresztények eleve megkapták ezt a pozíciót. A *dhimmik*nek teljes joguk volt vallásuk gyakorlására, illetve vallási törvényeik alkalmazására közösségeiken belül. Az iszlám jog szerint egy *dhimmi* (nem muszlim állampolgár) életét, tulajdonát és becsületét

éppen úgy védelmezni kell, mint a muszlim polgárokét. Védelmük szavatolása, illetve a katonai szolgálat alól való mentességükért cserébe a *dhimmik* az államnak adót (*dzsizját*) fizettek.

do'ah (duah ill. du^á) [ar.] *doâ* vagy *duâ*
Fohászkodás. Személyes kommunikáció Istennel, amely különbözik az imától. A muszlimok különféle okkal, különböző helyzetekben fohászkodnak. Például ima (*szalah*) után, evés előtt, elalvás előtt, vagy különleges alkalmakkor (gyermek születésekor) emlékeznek meg ily módon Istenről. A személyes fohászkodás során bármelyik nyelv használható, de az imádság nyelve az arab. A fohászkodás egyben az istenimádat egyik formája is. *imádatok, ibadah.*

dunja [ar.] *dünya* [tör.] *dünjâ* Az evilág, vagy az evilági élet. Ez az iszlám szerint az ember életének csupán egyik része, szakasza. (A másik része a túlvilági élet.)

Dzs

dzebh [ar.] az áldozás. Az istenimádat egyik fajtája, melyet Allah megparancsolt a muszlimok számára. *imádatok*.

Dzsahannam [ar.] (gyehenna) A Koránban található kifejezés, amely a Poklot, a kínzás, a szomorúság és a bünbánat helyét jelenti. Az iszlám tanítása szerint Isten senkit sem kíván a Pokolba küldeni, ugyanakkor, az igazság azt követeli, hogy a jó emberek kitüntetésben részesüljenek, s azok, akik ragaszkodtak a bűnös életvitelhez és nem gyakoroltak bünbánatot, tovább ragaszkodtak Isten megtagadásához, büntetésben részesüljenek.

Dzsahilijah [ar.] *cahiliya*.

dzsana zah [ar.] *dzsanáza* Muszlim temetési (halotti) ima, amely az elhunyt iránti tisztelet, illetve jóakarat jele, s amelyet közvetlenül a

temetés előtt végeznek el. Ez az ima minden muszlimot az erkölcsösségre emlékeztet, és ez által a jószágos és Isten-félő életmód erkölcsét szilárdítja meg.

Dzsenna [ar.] A Koránban található kifejezés, amely a Mennyországot (a Paradicsomot), a boldogság, a megelégedettség és az életerő helyét jelenti. Ez az igazságosak és az istenfélők jutalma. A Paradicsomot a Korán gyakran egy kertként írja le, ahol az emberek örök kényelemben és boldogságban élnek. (*Ádám, Éva*)

Dzsibril [ar.] A legismertebb angyal neve. A muszlimok hite szerint az angyalokat Isten (fényből) teremtette, az emberek szolgálatára. Dzsibril (magyarul Gábiel) a legfontosabb angyalok egyike, mivel ő a felelős Isten kinyilatkoztatásának közvetítéséért, az emberek közül kiválasztott prófétáknak, akik közül Mohamed próféta (Allah dicsérete és békéje legyen vele) volt az utolsó.

dzsihad [ar.] *jiḥād* [ang.] A kifejezés a *dzs-h-d* hárombetűs szógyökből származik. Jelentése: „erőfeszítést tenni” vagy „törekedni” valamire, valami érdekében. További jelentései: igyekezet, erőlködés, szorgalom, küzdelem. Általában a személyes tulajdonságok javítását értjük alatta, de a *dzsihad* a saját (vagy mások) életének, tulajdonának és hitének megvédéséért vívott harcot is jelenti, jelentheti. Anyugati országokban tévesen fordítják „*szent háborúnak*”, mivel a háború arabul *harb*. Az iszlám szerint valamennyi muszlim számára a legszebb és legnemesebb cél az iszlám törvényeinek terjesztése és megerősítésére tett erőfeszítés az egész világon. Mohamed próféta (Allah dicsérete és békéje legyen vele) élete során többször is hangsúlyozta, hogy a fizikai erőfeszítéseknél, harcoknál (kis *dzsihad*) sokkalta fontosabb és értékesebb a belső, a lelki küzdelem (nagy *dzsihad*), és azt is erősítette, hogy a háború csak védekező jellegű lehet, ebből következően igazságos.

dzsilbáb [ar.] Pontos jelentése köpeny, az a

ruhadarab, amit a muszlim nők felsőruhaként viselhetnek, hogy eltakarják alakjukat. Az iszlám nem rögzítette pontosan, hogy milyen stílusú ruhát kell hordani egy muszlimnak. De bizonyos követelményeket szabott. Az első, hogy a nőknek az arcuk és a kezük kivételével testük minden részét el kell fednünk. A második követelmény, hogy a ruhának annyira lazának, bőnek kell lennie, hogy a nő alakját, formáját ne lehessen kivenni. Ha ez nem eléggé megoldható, egy köpenyt (dzsilbáb) vagy kabátot kell a ruhára venni. De ha a ruha elég bő, a külsőruházat nem szükséges. A harmadik követelmény, hogy a ruha anyaga olyan vastag legyen, mely még a fényben sem áttetsző. A negyedik, hogy a muszlim nő ruhája ne legyen díszes vagy cifra, hiszen nem szabad vonzania a férfiak tekintetét. Az ötödik, hogy a muszlim nő öltözéke legyen összhangban női mivoltával, ezért kerülje a férfias jellegű ruhadarabokat. Az iszlám szerint nem helyes, ha egy nő úgy néz ki, mint egy férfi, vagy egy férfi úgy néz ki mint egy nő. A ruha legyen szerény, ne tükrözzön szélsőséges ízlést, ne

legyen rongyos, elhanyagolt. A nő ruházatából is váljon nyilvánvalóvá, hogy ő muszlim. (*hidzsab, khimar, csarsaf*)

dzsinn, dzsinnek [ar.] A teremtmények egy olyan csoportjának neve, amely bizonyos tekintetben hasonlít az emberekre. Habár nem fizikai lények, mégis épp úgy, mint az emberek rendelkeznek szabad akaratral. Ezért választhatnak az Istennek való engedelmesség és az ellenszegülés között. Időnként zavart és ijedtséget okozva beleavatkoznak az emberek életébe, bár nem minden *dzsinn* rosszindulatú. Rossz cselekedeteikért Allah természetesen felelősségre vonja majd őket.

dzsumah (dzsomah) [ar.] *dzsuma*, cuma [tör.] *dzsuma* A heti, közösségi (fő)ima, amelyet a muszlimok pénteken a déli ima helyett végeznek. Ezen a napon minden muszlim férfi arra törekszik, hogy elmehessen a helyi mecsetbe az ilyenkor szokásos beszédet (*khutba*) meghallgatni, amelyet az *imám* (az imádkozás vezetője) tart, illetve, hogy utána

muszlim testvéreivel együtt közösen elvégezze az előírt imádkozást. A pénteki közösségi ima a nők számára nem kötelező, csak a férfiaknak.

dzsunub [ar.] Jelentése: nem tiszta. A dzsunub állapotban lévő embernek tilos: imádkozni, a mecsetben maradni, a Korán megérinteni, a Kábát megkerülni mindaddig, **amíg meg nem fürdött.**

E, É

Eid [ar.] Az eid, vagy íd kifejezés jelentése: ünnep. A muszlimok két fő vallási ünnepet tartanak: ezek az *Eid al-Fitr* (amelyre a ramadán havi böjt befejezésekor kerül sor), illetve az *Eid al-Adha* (amely a zarándoklat idejére esik). A muszlimok hagyományos köszöntése az ünnep (eid) körül: *Eid Mubarak*, vagyis Áldott Ünnepet Kívánok! Az *eid* ünnepeket jellemzi még a szokásos imarenden kívüli közösségi ima, a családtagok és a barátok meglátogatása, új ruhák vásárlása, különleges ételek és édességek készítése és a gyerekek megajándékozása. László Gyula régész professzor szerint a magyarok ősei is ismerték és használták az „íd” kifejezést, ami bizonyíték arra, hogy közelebbi kapcsolatuk volt az iszlám vallással, a muszlim népekkel.

egyenlőség [magy.] Az iszlám tanítás és értékrend egyik legfontosabb eleme az

egyenlőség fogalma. Az egyenlőség azonban nem ugyanaz, mint az azonosság. Az iszlám szerint bőrszíntől, nemzetiségtől, vagyontól, nemtől, rangtól függetlenül , minden ember egyenlő. Ugyanakkor mint személyiség minden ember különböző; hiszen képességeik, tehetségük nem azonosak. A nő és a férfi intellektuális és szellemi képességei egyenértékűek. Ezért mindketten egyaránt felelősek tetteikért Isten előtt. „*Allah meghallgatta őket [és azt mondta]: »Én nem engedem kárba veszni egyetlen cselekvő tetteit sem közületek, akár férfi, akár nő, az illető, hiszen egyikőtök a másiktól van.«*” (Korán 3:195.)

Éva Hawwa.

Evangélium [magy.] *Isteni kinyilatkozás, amely Jézusnak küldetett le. (Korán 5:46)* *Indzil*

éjszakai utazás *iszra' wal ma'rádzs.*

ezán [tör.] v. ***adhan ill. azan*** [ar.] Imára hívás az

iszlámban. Az *ezán* meghatározott kifejezésekből áll, amelyetek hangosan recitálunk arabul, a napi öt ima mindegyike előtt,

a következőképpen:

Allâhu akbâr, Allâhu akbâr,

Allâhu akbâr, Allâhu akbâr,

Ashâdu an-lâ ilaha ill-Allâh,

Ashadu an-lâ ilaha ill-Allâh,

Ashâdu anna Muhammadan raszûlullâh,

Ashâdu anna Muhammadan raszûlullâh,

Hajja al asz-szalâh, Hajja al asz-szalâh,

Hajja al al-falâh, Hajja al al-falâh,

Allâhu akbâr, Allâhu akbâr,

Lâ ilâha illallâh.

Az *ezánt* hallva a muszlimok megszakítják napi cselekedeteiket, s összegyűlnek a helyi mecsetben (v. dzsámiban) a közös ima elvégzésére. Ikama.

F

fadẓsara [ar.] Gonosz emberek (és dzsinnek), akik bűnös dolgokat cselekszenek. (Korán 80:42.)

fadẓsr* v. *fedzsr [ar.] A napi első, kötelező (fard) kora hajnali (napfelkelte előtti) ima (szalah). (A***fadẓsr*** am. hajnal, hajnalhasadás, pirkadat.)

fakíh (faqíh) [ar.] jogtudós, a muszlim jog (a saria) szakértője. Másként fogalmazva: olyan vallási tudós, aki szakértője az iszlám vallásjogi kérdéseknek. A ***fakíh*** jogosult ítéletet hozni, véleményt alkotni az iszlám vallási jog, a saria keretein belül.

fard [ar.] A kötelező hitelemeket és gyakorlatokat jelenti az iszlám vallásban. Például, normális körülmények között a *vudú* (a kisebbik mosakodás) az ima elvégzése előtt mindig fard, tehát kötelező a muszlim ember számára. *fikh*.

fászik (*fasiq*) [ar.] Engedetlen. A kifejezés olyan személyt jelent, aki engedetlen és lázad Allah parancsa ellen. (tsz: *fászikún.*)

al-Fatihah [ar.] *fâtiha* A szó jelentése: „a megnyitás”. A Korán első fejezetét (*szúra*) nevezik így. Ezt a szúrát a napi imák mindegyikében recitálni kell. Az *al-Fatihah* hét versből (*ája*) áll, és a muszlimok hitének, illetve az emberek kötelességének leglényegesebb elemeit foglalja össze. Nevezetesen azt, hogy embereknek kizárólagosan az Egyetlen Isten, *Allah* útmutatását és segítségét kell keresnie. Bárkit Isten mellé tenni társítást jelent, ami az iszlám szerint a legnagyobb bűn (*haram*).

fatwa [ar.] (tsz. fetwák vagy fatwák) *fatuá* vallásjogi döntés. Jogi szabály vagy döntés az iszlám vallási jogban (*saria*), amelyet képzett és megfelelő képesítéssel rendelkező tudós ad ki, általában egy precedens nélküli helyzetben vagy új probléma felmerülése esetén.

férfi körülmetélés [magy.] A fityma bőrének eltávolítása. A muszlim férfiak számára kötelező. Mohamed próféta (Allah dicsérete és békéje legyen vele) azt mondta egy férfinak, aki felvette az iszlámot, hogy „*Szabadulj meg a hitetlenséged alatt nőtt szőrzeteidtől, és metéld meg magad körül!*” (Abu Dáúd hagyományozta). A körülmetélés szokása volt Ábrahámnak Béke reá és népének is. Ábrahámról a Próféta (Allah dicsérete és békéje legyen vele) a következőt mondta: „*Ábrahám, a könnyörületes Allah legjobb barátja, akkor végeztette el magán a körülmetélést, amikor elmúlt nyolcvan esztendő.*” (al-Bukhari és Muszlim hagyományozta). Allah a következő parancsot adta Mohamednek (Allah dicsérete és békéje legyen vele) a Koránban: „*Kövesd Ábrahám vallását, aki 'haníf'* [vagyis igazi hívő] *volt*” (16:123). Az a legelőnyösebb, vagyis *musztahab*, ha a gyermek a születésétől számított hetedik napon végzik el a körülmetélést. Magyarországon az Árpád-házi királyok alatt a muszlimellenes törvények

tiltották a körülmetélés végrehajtását! női körülmetélés.

fikh (fiqh) [ar.] Az iszlám jogtudomány elnevezése. A szó eredeti jelentése: megértés. A szó tágabb értelemben a muszlim tudósok által az iszlám elsődleges forrásai tehát a Korán és a szunna alapján létrehozott tudásanyag, illetve jogi vélemények összessége. A *fikh* lényegében a *saria* konkrét helyzetekre, körülményekre való értelmezését és alkalmazását jelenti. Az iszlámban minden dolog, illetve cselekedet a *fikh* alábbi öt kategóriájának valamelyikébe tartozik:

1. ***Fard*** (kötelező): E kategória tartalma kötelező a muszlim számára (pl. a napi ötszöri ima). A *fard* cselekedetek végzése jó cselekedetnek számít, elhagyásuk viszont bűn. Ezt a kategóriát *vadzsib*nak (feladat) is nevezik, Abu Hanifa imám kivételével, aki a *vadzsib* kifejezéssel egy, a *fard* és a *mubah* kategóriák közötti külön csoportot jelölt.
2. ***Mandub*** (ajánlott): E kategória tartalma ajánlott a muszlim számára (pl. plusz imák

végzése a Zohr és a Magreb imák után). A *mandub* cselekedetek végzése jócselekedetnek számít, nem végzésük ugyanakkor nem bűn.

3. **Mubah** (megengedett): E kategória tartalma se nem jó, se nem rossz. Az egyénre van bízva a választás (pl. almát vagy narancsot enni). A mubah cselekedetek végzése nem számít jócselekedetnek, illetve nem végzése nem számít bűnnek. Az egyén szándéka ugyanakkor a mubah cselekedetet fard, mandub, makruh vagy haram cselekedetre változtathatja. Egyéb tényezők szintén megváltoztathatják a mubah cselekedetek állapotát. Például egy mubah cselekedet haram lesz, ha bebizonyosodik róla, hogy ártalmas. Illetve bármilyen cselekedet, amelynek elvégzése egy fard cselekedet elvégzéséhez szükséges szintén fard lesz.
4. **Makruh** (utálatos): E kategória tartalma megvetendő és utálatos cselekedeteket tartalmaz. (Pl. nagyon hosszú köröm növesztése, hason fekve alvás stb.) A makruh cselekedetektől való tartózkodás

jócelekedetnek számít, végzésük viszont nem számít bűnnek.

5. ***Haram*** (tiltott): E kategória tartalma tiltott a muszlimoknak (pl. lopás, hazugság). A haram cselekedetek végzése bűnnek, míg az ezektől való tartózkodás jócelekedetnek számít.

fitna [ar.] ***fitnâ*** viszály, csábítás, rendetlenség, az iszlámot magát veszélybe sodró (polgár)háború. Nagy fitna (*al-fitna al-kubrâ*) volt az, az iszlám közösségen, az *ummân* belül keletkezett első szakadás, mely a 7. században *Ali ibn Abi Talib* hatalomra kerülése után alakult ki. A muszlim számára a *fitna* az Allahtól való elfordulást (társítást vagy a hitetlenséget), a megpróbáltatást, a zsarnokságot, különböző csapások elszenvedését, illetve Allah mellé riválisok állítását stb. jelenti.

fitrah [ar.] *fitra* Ez a kifejezés az ember eredeti, vele született istentudatát jelenti, Azt a tudást, hogy Isten, (arabul Allah) a Teremtő. A muszlimok hisznek abban, hogy Isten a

teremtés során minden teremtmény természetévé tette a jóságra, a kegyességre és az Isten megismerésére irányuló törekvést. A teremtmény környezete, neveltetése és körülményei azok a tényezők, amelyek megerősítik, vagy elhomályosítják ezt a törekvést.

fundamentalizmus [...] A szó arab megfelelője az *uszúlijja* (a gyökerekhez ragaszkodás), amely kifejezés csupán a média hatására kapott pejoratív értelmet, és lett a szélsőségesség megfelelője. Az iszlám tudósai ugyanis nem tekintik negatívnak ezt a fogalmat, hiszen az iszlám vallástudományainak rendszerezése kezdetén az *uszúli* jelzőt, az iszlám teológiai és vallásjogi alapelveivel foglalkozó szaktudós elnevezéseként használták.

fürdők hamamok

G, Gy

Gábriel Dzsibril

al-Ghajb [ar.] Ez a kifejezés a nem látható világra utal, amelybe vetett hit az iszlám egyik sarkalatos pontja. Az *angyalok*, a *dzsinn*ek és Isten más teremtményei a láthatatlan világban élnek. A muszlimok számára az *al-Ghajb* elismerése az emberi tudás korlátainak tudomásulvételét jelenti, illetve annak elfogadását és elismerését, hogy csak Isten a mindentudó és a mindenható.

guszl [ar.] Bizonyos esetekben (például: házasság, vagy menstruáció után) a tisztátalanság megszüntetésének eszköze, amelyet a hívők tiszta vízzel végeznek. A *guszl* során az egész testet a hajat is beleértve meg kell mosni. A *guszl* a fizikai megtisztulást épp úgy szolgálja, mint a szellemi, lelki megtisztulásra való felkészülést. Ajánlatos a

guszl elvégzése például a *dzsumah* előtt. Abban az esetben, ha tiszta víz nem áll rendelkezésre, a *guszl* helyett a tisztálkodás másik formáját, a *tajammumot* kell elvégezni.

H

hadith [ar.] *hadís* [magy.] A prófétai hagyomány (a szunna), vagyis Mohamed próféta (Allah dicsérete és békéje legyen vele) mondásait, cselekedeteit és szokásait tartalmazó gyűjtemény összefoglaló neve. A *hadith* jegyzi fel a Próféta szavait, cselekedeteit, illetve az élet minden területére vonatkozó magyarázatait és értelmezéseit. A *hadith* a muszlim tudósok gyűjteményeiben található meg, amelyeket a muszlim civilizáció korai évszázadaiban állítottak össze. Hat ilyen hadís-gyűjteményt tartunk leghitelesebbnek. Ezek szerzői: Al-Bukharí (megh. 870), al-Muszlim (megh. 875), Ibn Madzsá (megh. 886), Abú Dávúd (megh. 888), at-Tirmidí (megh. 892) és an-Naszá'í (megh. 915).

Hádzsár [ar.] *Ábrahám* egyik felesége, akit Ábrahám a csecsemőkorú Iszmáíllal Arábiába

vitt. Hádzsárt Mekka alapítójának is lehet tekinteni, mivel megérkezése, illetve a forrás amelyet *Zem-Zem* néven ismerünk felfedezése előtt ott csupán egy elhagyatott völgy volt.

haddzs [ar.] *hacc* [tör.] *hâddzs* Az évenkénti mekkai zarándoklat, amelyet a muszlimok az iszlám vallás *Ábrahám* prófétához visszavezethető gyökereire való megemlékezésnek végeznek. A haddzs során a muszlim ember szimbolikusan újra elvégzi Ábrahám próféta, valamint felesége *Hádzsár* és a ő fiuk *Iszmáil* több mint 4000 évvel ezelőtti próbatételét és áldozatát. A zarándoklat az iszlám *öt pillérének* egyike, ennek megfelelően minden muszlimnak ha egészsége és pénzügyi helyzete ezt lehetővé teszi legalább egyszer élete során el kell végeznie. A haddzson évente több mint 2 millió ember vesz részt Mekkában, az iszlám *holdnaptár* szerinti tizenkettedik hónapban, a Dzsul-Hiddzsza havában.

hadzsi [ar.] haci [tör.] Az a személy, aki elvégezte a mekkai zarándoklatot.

hafiz [ar.] *hâfiz* Az olyan ember elnevezése, aki fejből tudja az egész Koránt. Muszlim férfiak és nők ezrei fordítják idejüket és energiájukat erre a hagyományra szerte a világban. Ez a tevékenység arra szolgál, hogy a Korán szavai abban az állapotban maradjanak fenn, ahogy az több mint 1400 évvel ezelőtt Mohamed prófétának (Allah dicsérete és békéje legyen vele) kinyilatkoztatásra került.

halál utáni élet [magy.] A halál utáni életbe vetett hitet az iszlám tanítása szerint az emberi élet legfontosabb és legmeghatározóbb tényezője, amelynek elfogadása vagy tagadása meghatározza az emberek egész életmódját és viselkedését. Ha valaki nem hisz halál utáni életben, akkor csakis az evilági sikereket tartja szem előtt, ebből következően cselekedeteit és gondolatait is másként irányítja, olyasmiket cselekszik, amiktől előnyöket remél, és nem óvja meg semmi a rossz cselekedetektől és a

tanulás mellőzésétől, mindezzel azonban csak rövid és múlandó dicsőséget ér el. Az iszlám az tanítja, hogy az embereket a túlvilágon jutalom, vagy büntetés várja, aszerint, hogy miként élték le evilági életüket.

helal [ar.] *helâl* A kifejezés az iszlám vallás két mértékadó forrása a *Korán* és a *szunna* szerint törvényesnek ítélt dolgokat jelenti. (Nem tévesztendő össze a *haram*-mal!)

hamam [ar.] *tört. hammâm (gőz)*fürdő. Az iszlám vallás gyakorlásához szorosan hozzátartozik a *tisztaság*. A víz tisztító áldását a Próféta (Allah dicsérete és békéje legyen vele) hagyta örökölni az iszlám követőire, miután a Korán és a szunna a lelki megtisztulás előfeltételéül a testi tisztálkodást is szabályozza. A napi ötszöri imát megelőző mosakodás, az istenszolgálat egyik bevezetője. Ugyanakkor a vallás nemcsak az imák előtti időszakra rendelte el a testi megtisztulást, hanem minden olyan életfunkció után is, amely beszennyezheti a

testet. A vallási élethez kapcsolódóan alakult ki az iszlám fürdőkultúra. A történelmi Magyarországon, a Hódoltság korában az oszmán törökök hozták létre a részben máig fennmaradt fürdők rendszerét. A török fürdőket két nagy csoportba sorolhatjuk. Ilidzsének a természetes forrásokra épült hév- vagy termálfürdőket, hamamnak (vagy hamamoknak) a gőzfürdőket nevezzük. A két típus közötti különbség a vízellátás, illetve a fűtés megoldásának módjában rejlik, alaprajzilag azonban nincsen lényeges eltérés közöttük. A hódoltsági magyar területen ilidzséket és hamamokat egyaránt építettek, elsősorban ott, ahol természetes hévízforrások fakadnak. Budán például török fürdőként üzemeltek a mai Császár (Veli bej-fürdő), Rác és Rudas (Jesil direkli - Zöld oszlopos) fürdők. A Király fürdőt Szokollu Musztafa pasa (1566-1578) alapította, a török kori források egybehangzóan „Kakas kapu” fürdőjeként említik. Ez is termálvizes fürdő, vizét azonban a mai Lukács fürdő kertjében fakadó forrásból, agyagcsövekből épített vezetéken vezették

odáig. Egerben két török fürdő is épült. A ma is működő Arnaut pasa fürdőt Esterházy Károly mentette meg a pusztulástól, a vár bejáratával szemben elhelyezkedő, ma már csak alapfalaiban meglévő Valide szultána gőzfürdőt a visszafoglalás után csak rövid ideig használták, 1765 után már nem említik. Güzel dzse Rüştem budai pasa (1559-1563) nevéhez két magyarországi fürdő alapítása fűződik. Az Esztergom-vízivárosi róla elnevezett épület hévízforrásra épült ilidzse, a székes-fehérvári hasonló nevű fürdő hamam volt. Jelenleg már mindkét épület csak alapfalaiban létezik. Pécssett, a történészek szerint valaha hét dzsámi, tíz mecset, öt medresze (főiskola), tizenegy alsó fokú oktatási intézmény, hat dervisház, három fürdő és negyvenkét közkút volt. A számos pécsi török fürdő közül ma már csak a Memi pasa alapítványának részeként épült fürdő elhanyagolt romjai léteznek.

Hamzah [ar.] Mohamed próféta (Allah dicsérete és békéje legyen vele) nagybátyja, a *szahaba* egyike. A muszlimok szeretettel emlékeznek rá, mivel a

Prófétát akkor is támogatta, amikor rokonainak nagy része elfordult tőle, amiatt, hogy Isten kizárólagos imádatára hívta az embereket.

haníf [ar.] A Koránban (16:123) található kifejezés, amelynek jelentése: igazi hívő.

haram [ar.] *harâm* Az iszlámban tilos, vagy tiltott dolgokat jelenti (például a házasságon kívüli nemi élet, az alkohol, a drogfogyasztás stb.) A kifejezés az iszlám vallás két mértékadó forrása a *Korán* és a *szunna* szerint törvénytelennek ítélt dolgokat jelenti. A muszlimoknak tartózkodniuk kell olyan dolgoktól, vagy cselekedetektől, amely a *haram* kategóriájába (fogalmába) tartozik. *fikh*.

haszan [ar.] Jó vagy elfogadott. A hadíszok egy részének hitelességét szokták jelölni e kifejezéssel.

Hawwa [ar.] Éva, *Ádám* felesége. A Korán

bemutatja, hogy Ádám egyenrangú társaként lett teremtvé.

hidzsáb [ar.] Kendő, amellyel a muszlim nő befedi a fejét és eltakarja testének egy részét. A hidzsáb ugyanakkor nem csak egy ruha, amely takarja a testet, ezzel együtt kell járnia az olyan illő viselkedésnek és erkölcsös magatartásnak, mely megfelel az iszlám elveinek. A muszlim nő öltözködésének alapkövetelményei (*khimar*) kis különbségekkel, ugyanúgy vonatkoznak a férfiak öltözködésére is. A szégyenlősség/szerénység megköveteli, hogy a férfiak testük köldök és térd közötti részét eltakarnak. A férfiak öltözéke sem lehet szűk, átlátszó vagy kihívó. A muszlim öltözködésének mutatnia kell viselője vallási identitását. A férfiaknak az iszlám szerint nem megengedett az arany és a selyem hordása és semmiféle nőies jellegű öltözködés. Az arany és a selyem a nők számára megengedett. Ahogy a muszlim nőnek dicséretes dolog az idegen férfiak előtt eltakarni szépségét, ugyanúgy dicséretes szépségét kinyilvánítania a férje

előtt. (Sajnos a magyar társadalomban ennek éppen az ellenkezője figyelhető meg: A nők odahaza a férjük előtt elhanyagolják magukat, de mielőtt az utcára lépnének az idegen férfiak szeme elé kiöltöznek, kifestik magukat!)

hidzsra [ar.] A muszlim időszámítás kezdete. Mohamed próféta (Allah dicsérete és békéje legyen vele) és a muszlim közösség tagjainak Mekkából *Jatrib* városába történt kivándorlása 622-ben. Az iszlám *holdnaptár* amelyet gyakran hidzsri naptárnak is neveznek ezzel a fontos eseménnyel kezdődik. Ez az iszlám állam (medinai) történetének kezdete, amelyben a *saria* (először) bevezetésre került.

hit Allahban [...] Az iszlám hat hittétele közül az első, a hit a Legmagasztosabb Allahban. Vagyis az, hogy feltételek nélkül hinni kell az Ő létezésében. Hinni kell abban, hogy Ő isteni lény, aki olyan isteni tulajdonságok birtokosa, amelyek mindegyike tökéletes és kizárólag rá jellemző. Hinni kell abban, hogy Ő mentes mindenféle hiányosságtól, vagy a

teremtményekhez való hasonlóságtól. A Mindenható Allah isteni tulajdonságait két csoportba sorolhatjuk: a Legmagasztosabb Allah létezésének jellemzői (el-szifat el-Dhatijje), és a Mindenható Allah isteni lényegének semmihez nem hasonlítható tulajdonságai (el-szifat el-Thubutijje). A hit további feltételei: A hit az angyalokban. A hit Allah Könyveiben. A hit Allah Prófétáiban. A hit az Ítélet Napjában. A hit az isteni elrendelésben, hogy a jó és a rossz a Mindenható Allahtól van, és hogy lesz élet a halál után.

E hittételhez kapcsolódóan hinni kell abban, hogy:

1. A Mindenható Allah a teremtő és minden jószág, igazság és szépség forrása.
2. Az ember a Teremtő Isten, vagyis Allah felelősségteljes, magasztos és tisztelt teremtménye.
3. A Mindenható Allah mindent az emberiség szolgálatára teremtett a mennyben és földön.
4. Könyörületessége és bölcsessége okán, a Mindenható Allah nem vár az emberektől

lehetetlent és nem vonja felelősségre olyan dolgokért az embereket, amelyek fölött nincs hatalma. És nem fosztja meg az embereket az élet jó dolgainak élvezetétől.

5. A mérsékletesség, a célszerűség egyensúlyban tartása a biztosítéka a becsületességnek és az erkölcsösségnek.
6. Minden, ami nincs tiltva megengedett. Ami kötelező azt be kell tartani; ami tiltott, azt pedig el kell kerülni.
7. Az ember felelős tetteiért Isten előtt, és a legfőbb cél a Mindenható Allah tetszésének elnyerése. A hívő embernek, ennek érdekében kell munkálkodnia.

hit Allah könyveiben [...] Az iszlám hat hittétele közül a harmadik, a hit Allah Könyveiben. A Mindenható Allah a történelem során időről időre könyveket nyilatkoztatott ki prófétáin keresztül. Így tudatta az emberiséggel kívánságait, parancsait, tiltásait, és általában véve az Ő isteni Bölcsességét. Ezeket az írásokat összefoglaló névvel Könyveknek nevezzük. A Tórát, (al-Taura), a Zsoltárt (al-

Zabúr), az Evangeliumot (al-Indzsíl) és a Koránt, isteni kinyilatkoztatásnak tekinti az iszlám. Sőt az előbbiekről azt is mondja, hogy már azokban benne foglaltatik Mohammed próféta (Allah dicsérete és békéje legyen vele) személyleírása és küldetése is.

hit Allah prófétáiban [...] Az iszlám hat hittétele közül a negyedik, a hit Allah Prófétáiban. Az idők során számtalan próféta érkezett az emberiséghez. A Korán szám szerint 25 nevet tartalmaz. A muszlimoknak valamennyiükben hinniük kell. Mohamed (Allah dicsérete és békéje legyen vele), az Egyedüli Isten, Allah utolsó prófétája és küldötte volt. Vele jött le Isten üzenetének átfogó, teljes és végső formája. Az ő feladata volt, hogy az előző prófétákat igazolja és kijavítsa azt, amit tanításaikban az emberi fordulat meghamisított. Ezért nevezzük őt a Próféták Pecsétjének. Vagyis, ő semmiképpen sem tekinthető az iszlám első prófétájának, hanem az utolsó; nem az iszlám megalapítója, hanem annak lezárója. Mohamed próféta

(Allah dicsérete és békéje legyen vele),
Ábrahám, Mózes és Jézus (béke legyen velük)
követői egyaránt muszlimok voltak. *próféta,*
próféták.

hit az angyalokban. [...] Az iszlám hat hittétele közül a második, a hit az angyalokban. Az angyalok, fényből lettek teremtvé, kifinomult, spirituális lények, akik bármilyen alakban meg tudnak jelenni az emberek előtt. Nem férfiak és nem is nők, és képtelenek nem engedelmeskedni a Legmagasztosabb Allah parancsainak. Nincs szükségük ételre vagy italra, és sohasem fáradnak el. Egyes angyalok feladattal bízattak meg az égben, mások a földön, mások a Mindenható Allah Trónja körül. Csak a Mindenható Allah tudja az angyalok számát, de van közöttük négy kiemelkedő angyal, akik olyanok, mint a próféták az emberek között. *mala'ika.*

hittételek az iszlámban [...] Az iszlám tanítása szerint hat olyan hittétel van, amelyek mindegyikét el kell fogadnunk, ahhoz, hogy

hívők lehessünk. Ezek a következők: 1. A hit a Legmagasztosabb Allahban. 2. A hit az angyalokban. 3. A hit Allah Könyveiben. 4. A hit Allah Prófétáiban. 5. A hit az Ítélet Napjában. 6. A hit az isteni elrendelésben, hogy a jó és a rossz a Mindenható Allahtól van, és hogy lesz élet a halál után. E hat pillér bizonyítéka a Allah szava: „*Nem az a jóság, hogy az arcotokat napkelet és napnyugat felé fordítjátok, hanem az, ha valaki hisz Allahban, az Utolsó Napban, az angyalokban, az Írásban, és a prófétákban...*” (2:177.)

Híra [ar.] A Mekka közelében lévő barlang neve, ahol Mohamed próféta (Allah dicsérete és békéje legyen vele) elmélkedni szokott és ahol (40 éves korában) az első kinyilatkoztatást kapta.

hodzsa [tör.] (*hoca*) muszlim vallási vezető, tanár.

holdnaptár [magy.] A hidzsrától - Mohamed prófétának (Allah dicsérete és békéje legyen

vele) és társainak Mekkából történt kivándorlásától (622) veszi kezdetét a muszlim időszámítás, amely a hold járását veszi alapul és 12 holdhónapból áll. Egy holdév nagyjából 11 nappal rövidebb, mint a 365 napos napév. A holdhónap kezdetét az újhold sarlójának megjelenése jelenti, így a holdhónapok hossza sohasem egyforma, 29 vagy 30 nap. A muszlimok a hidzsri naptárt használják a különféle vallási események meghatározására. Így például a ramadán havi böjt, a két eid (ünnepek), vagy a haddzs időpontjának meghatározására. (Az iszlámmal foglalkozó orientalisták a történelmi események tárgyalásakor általában a hidzsra és a Gergely-naptár szerinti évszámokat is megadják. Ezek jelölése: h. u. - hidzsra után, vagy [ang.] A. H., illetve i. sz. - időszámítás szerint, vagy [ang.] C. E., [lat.] A. D., de használják a kr. e. és a kr. u. {Krisztus előtt, Krisztus után}jelzést is.) Például a 974/1566 idézet az oszmán-török korból Szulejmán szultán halálának időpontját jelenti a Hidzsra-naptár és a Gergely-naptár szerint.

Holdhónapok nevei, az iszlám szerint: [ar.] 1. Muharram, 2. Szafar, 3. Rabbi al-Avval, 4. Rabbi al-Akhír, 5. Dzsumadá'l-ulá, 6. Dzsumadá'l-Akhira, 7. Radzsab, 8. Sa'ban, 9. Rama- dán, 10. Sawwal, 11. Dzsul-Qada, 12. Dzsul-Hiddza.

hudúd [ar.] Allah által elrendelt hatások. Ez magában foglalja a bűncselekmények büntetését is.

I

ibadah [ar.] *ibâda* Szó szerinti jelentése „imádat”. A kifejezés minden olyan cselekedetre használható, amely az Istennek való engedelmességet, elkötelezettséget fejezi ki. Ezért az iszlámban a betegek meglátogatása, az adakozás, a házastárs megölelése vagy egyéb más jócselekedet mind *ibadah*nak tekinthető. *imádatok*.

Iblisz [ar.] A sátán, vagy az ördög személyes neve, amely a Koránban található. *Iblisz* a muszlimok hite szerint a *dzsinn*nek kiemelkedő képviselője volt, de fellázadt Isten ellen, ezért kiűzetett a Paradicsomból. Isten folyamatosan figyelmezteti az embereket a Koránban arra, hogy *Iblisz* az emberiség esküdt ellensége, akinek kísértését vissza kell utasítani annak érdekében, hogy az „egyenes úton” maradhassunk.

ibn [ar.] A kifejezés jelentése: valakinek a fia. A történelem során sok híres muszlim férfi neve lerövidített, az ibn szóval kezdődő változatával ismertté. Például Ibn Khaldun (történész), Ibn Szina (orvos), Ibn Rusd (bíró és filozófus), Ibn Battuta (világutazó).

Ibrahim [ar.] *Ibrâhîm* Magyarul Ábrahám. Próféta és becsületes ember, akit a zsidók és a keresztények is nagyra becsülnek, mint az egyistenhit egyik legkorábbi képviselőjét. A muszlimok Ábrahám hűségéről, szenvedéseiről és áldozatairól minden évben a *haddzs* szertartásának elvégzésével emlékeznek meg.

idda [ar.] iddet [tör.] A várakozás ideje válás esetén. Azokra a nőkre vonatkozik, akik elhálták a házasságot a férjükkel. Akik nem hálták el a házasságot a férjükkel, azoknak nincs várakozási időszaka. A várakozás ideje alatt a férj és a feleség nem közelednek egymáshoz. Az első, és a második válásnál várakozás ideje alatt a nő a férj házában marad,

és a férjnek továbbra is el kell látnia őt ruhával és élelemmel. Ha a férfi harmadszor kezdeményezte a válást, akkor a harmadik alkalommal az iddát nem a volt férj házában tölti a nő. A várakozás ideje: menstruáló (érett, termékeny) nőknek a válás kimondásától számított harmadik menstruációig tartó periódus. Akik nem menstruálnak (klimax után, vagy betegség miatt), azoknak három holdhónap, terhes nőknek a szülésig tartó idő. A várakozás ideje alatt a férj visszaveheti a feleségét, amihez szintén két tanú szükséges. A várakozás alatt tilos eljegyezni a nőt idegen férfinak.

Ha az várakozás véget ér, akkor szabad mindkét fél: mentesülnek minden házastársi kötelezettség alól. Ha úgy döntenek, akkor elválnak, és a nő feleségül mehet egy másik férfihoz. Ha először, vagy másodszor mondta ki a férj a válást, és várták meg az várakozás végét, akkor ismét összeházasodhatnak új házassági szerződéssel, és jegyajándékkal (*maharral*).

Idzma [ar.] (idzsmá^o) *idzsmâ* Konszenzus, megegyezés, a jogi iskolák alapelve, melyet a vallásjogtudósok azoknak az eldöntendő kérdéseknek a megítélésében használnak, amelyekre a Korán és a szunna nem adtak pontos utasítást. Az *idzma* a muszlimok körében a közösségi döntéshozás és a *saria* értelmezésének egyik eszköze.

idzstihad [ar.] A kifejezés a muszlim tudósoknak azt az erőfeszítését jelenti, amelynek során a megbízható források (tehát a Korán és a szunna) elemzésével, jogi megoldásokat keresnek új, állásfoglalást igénylő helyzetekben vagy kérdésekben.

Iftar [ar.] *iftâr* A böjt megtörése.

ihrám [ar.] Két darabból álló szegetlen fehér ruhadarab, melyet a zarándokok viselnek a zarándoklat ideje alatt. A *haddzs* alatt az *ihrám* viselése megerősíti a zarándokokban az alázatosság és a tisztaság, illetve az emberek Allah színe előtti egyenlőségének érzését.

Ihszán [ar.] Erényesség. „Az ihszán az, hogy úgy szolgálj Allahot, mintha a szemeddel látnád Őt, habár nem láthatod.”

ikama [ar.] *ikâma* Jelentése: imára állítás. Az ima kezdetét jelző imára állítás majdnem ugyanaz, mint az *ezán*, kivéve, hogy a második „Hajja al al-faláh” után kétszer ismételjük a „Kad kámatisszalah” kifejezést.

ilm [ar.] A kifejezés jelentése: tudás. A Korán és a hadísz a muszlimokat folyamatosan tudásuk növelésére ösztönzi, mind a vallási, mind a világi tudományokban.

imádatok [magy.] Az imádatok azon fajtái, melyeket Allah megparancsolt: az iszlám, a hit (ímán), az erényesség (ihszán). A fohászkodás (du[°]á), a félsz (khawf), a reménykedés (radzsá), a bizakodás (tawakkul), a vágyakozás (ragba), a félelem (rahba), az alázatosság (khusú[°]), a rettegés (khasja), a bűnbánat (inába), a segítségkérés (ishti[°]ána), a oltalomkérés (ishti[°]ádza), a támogatáskérés

(isztigatha), az áldozás (dzebħ), a fogadalom (nedzr).

imám [ar.] az imát vezető személy neve. Általános értelemben az imám szó a közösségi imát vezető személy, illetve tágabb értelemben a muszlim közösség vallási vezetőit is jelenti. Az imámok, annak ellenére, hogy imát vezetnek, illetve pénteken beszédet tartanak; más feladatokat is ellátnak (például házaspárokat adnak össze) nem felszentelt papok, és nem tartoznak semmiféle hierarchikus egyházi rendszerbe.

imán [ar.] (hit) A kifejezés az Istenbe, illetve az iszlám hittételeibe vetett hit állapotát, továbbá a hitnek a gyakorlatban és a viselkedésben megmutatkozó hatását jelenti.

inába [ar.] a bűnbánat. Az istenimádat egyik fajtája, melyet Allah megparancsolt a muszlimok számára. *imádatok*.

Indzsil [ar.] *Jézus* prófétának kinyilatkoztatott

írás, vagyis a Biblia arab, illetve török neve.

Isten *Allah*. A muszlimok „Istent” Allahnak nevezik. Az istenség értelme az iszlámban különbözik a magyar „Isten” szóhoz kapcsolódó másodlagos jelentésektől.

Isza v. Eisza [ar.] *Íszâ* Jézus (béke legyen vele), az iszlám egyik kiemelkedő prófétája. A muszlimok hite szerint anyja Mária érintetlen és istenfélő nő volt, akinek méhében Isten teremtette meg Jézust. Születése után Jézus megkezdte küldetését, amely jel volt az emberiség számára. Isten prófétájaként az embereket a jóságra és Isten kizárólagos imádatára hívta. A muszlimok nem hisznek abban, hogy Jézust keresztre feszítették, hitük szerint Allah (az egyedüli Isten) megmentette ettől a végtől és a Mennybe emelte.

Ismáil [ar.] Ábrahám *Hádzsár* nevű feleségétől született, idősebbik fia. *Ismáil* 13 éves kora körül segített Ábrahámnak a Kábát felépíteni, amely Allah (az egyedüli Isten)

imádatának helyéül szolgál. *Ismáilt* és Izsákot (*Iszháq*) a muszlimok teljes jogú prófétaként ismerik el.

iszlamlológia [...] Az orientalisták által az iszlám vallás tanulmányozására, magyarázására létrehozott elmélet, ideológia.

iszlám [ar.] Az iszlám „*Isten akaratában való megnyugvás és önmagunk átadása Istennek*”, az élet minden területét magában foglaló egyistenhívő vallás és életforma, a *muszlimok* hite. Az iszlám szó szerinti jelentése: *béke, alávetés, megadás*. A *béke* azt jelenti, hogy az ember békében él önmagával és környezetével. Az *alávetés* pedig Allah, az egyedüli Isten, parancsai iránti alázatot, odaadást és engedelmességet feltételez. Az iszlám felfogása szerint az emberi lét értelme abban rejlik, hogy az ember elismeri Istent, mint az egész világmindenség megalkotóját, és mindennek Urát, ami őt körülveszi. És ezek elismeréséből kiindulva csak egyre törekszik: *hogy Isten tetszését elnyerje*. Az iszlám, mint

arab kifejezés, nyelvtanilag a *sz-l-m* hárombetűs szógyökből származik. Jelentései magukban foglalják a béke, az üdvözlét, a megadás, és az elkötelezettség fogalmát, ami legáltalánosabb értelemben azt jelenti, hogy az ember elkötelezi magát Istennek, a Teremtőnek azáltal, hogy ugyanezt a nevet viselő vallást, az iszlámot követi. Az iszlámot maga Isten alapította és kezdete Ádám korára nyúlik vissza. Vagyis, ez a vallás a kezdettől fogva létezett és az idők végeztéig folytatódni fog. Az iszlám megkívánja követőitől az Egyedüli Isten, Allah tanításainak, és útmutatásainak teljes tudomásul vételét.

iszlám erkölcs [ar+magy.] Az iszlám erkölcsi tanításának alapvető forrása a Korán és a szunna. Az iszlám erkölcsi világrendje összefogja az általánosan elfogadott erényeket, és mindegyikük számára arányosan és egyensúlyra törekedve jelöli ki a megfelelő helyet és a megfelelő szerepet az élettér egészében. Az iszlám erkölcsi előírásai az emberi élet minden aspektusát az egyénit és a

közösségit is átfogják: az otthon szféráját éppúgy, mint a polgári viselkedést és a politikai, a gazdasági, a jogi, az oktatási és a szociális területen kifejtett tevékenységet. Ez az értékrend vonatkozik az ember életére otthonától kezdve a társadalomig, az étkezőasztaltól a harcterekig és békekonferenciákig, szó szerint a bölcsőtől a sírig. Az élet egyetlen területe sem kivétel az iszlám erkölcsi alapelveinek egyetemes és átfogó alkalmazása alól. Az erkölcsös viselkedésnek az iszlám szerint nagyon nagy jelentősége van, hiszen ez szavatolja, hogy a mindennapi élet dolgait az önző célok és érdekek helyett magasabb rendű erkölcsi, isteni eredetű elvek irányítsák.

iszlám értékrend [ar+magy.] A Koránból és a szunnából eredő iszlám értékrend pusztán a jón alapuló és minden rossztól mentes életmódot kínálja az embereknek. Arra ösztönzi őket, hogy ne csak gyakorolják az erényeket, hanem nagyra is becsüljék azokat; a bűnöket távolítsák el, a jót pártolják és üzzék

el a rosszat. Az iszlám értékrend szerint a lelkiismereti szabadságnak előnyt kell élvezni, az erényeket nem szabad elnyomni, és ezeket a rossz tettek mögé sorolni. Azokat, akik követik ezt a felszólítást és egy közösséget (*umma*) alkotnak, *muszlimoknak* nevezzük. Az egyedüli cél, amely a közösség létrehozásának alapja lehet hogy a jó ügy támogatására és véghezvitelére, a bűn kivédésére és elpusztítására irányuló törekvések összhangban legyenek. Allah ezt a célt a Koránban a következőképpen fogalmazza meg: „*Ti vagytok a legjobb közösség, amely létrejött az embereknek. Megparancsoljátok azt, mi helyénvaló, és megtiltjátok azt, ami elvetendő, és hisztek Allahban. Ha az Írás birtokosai is hinnének, bizony jobb lenne számukra. Akadnak közöttük hívők, de a legtöbben gonoszok közöttük.*” (3:110); „*És higgyetek abban, amit leküldtem, megerősítendő azt, ami nálatok van! És ne legyetek ti azok, akik elsőként nem hisznek benne! Én vagyok az, akitől tartanotok kell.*” (2:41)

iszlám társadalmi rend alapjai [ar+magy.] Az iszlám társadalmi rend alapjai azon a meggyőződésen nyugszanak, hogy minden ember *egyenlő* és egyetlen *testvériséget* alkot. Isten egy emberpárt teremtett, hogy elindítsa az emberi életet a földön. A világot ma benépesítő minden ember ettől a pártól származik. A kezdeti szakaszban az első emberpár utódai még egységes közösséget alkottak. Egy vallásuk volt és ugyanazt a nyelvet beszélték. Egyáltalán nem, vagy alig különböztek egymástól. Ahogy lassan emelkedni kezdett a számuk, szétszóródtak mindenütt a Földön és növekvő létszámuk természetes következményeként különböző törzsekre és népekre oszlottak. Nyelvük is kezdett eltérni egymástól, öltözködésük módja is megváltozott és életmódjuk egyre inkább különböző lett. Az éghajlat és a környezet hatására sokhelyütt megváltozott a külsejük és bőrük színe. Mindezek a különbségek természetes variációk, amelyek a világban valóban előfordulnak. Ezért az iszlám is

helytálló ténynek ismeri el őket. Az egyetlen dolog, amiben Isten megkülönböztetést tesz, az a becsületesség, és az egyetlen feltétel, amit alkalmaz, az a jóság és lelki nagyság. Az Egyedüli Isten, Allah így szól erről: *„Ti emberek! Férfitől és nőtől teremtetünk benneteket s szövetségekké és törzsekké tettünk benneteket, hogy ismerjétek meg egymást! Allah előtt azonban az a legnemesebb közületek, aki a legistenfélőbb.”* (Korán, 49:13)

iszlám vallás [ar+magy.] Az iszlám vallás az isteni vezetés rendszere, amelyet, ha életünk alapelvének választunk, megmutatja nekünk a boldogsághoz és sikerhez vezető egyedül helyes utat ebben a múlandó világban, és a túlvilágon is. Ádámtól (béke legyen vele) kezdve, aki az első emberi lény és az első próféta volt, egészen Mohamed prófétáig (Allah dicsérete és békéje legyen vele), az utolsó prófétáig, Allah többször is kinyilatkoztatta az emberiségnek ezt a vallást. Ezek a korábbi, szintén isteni eredetű vallások

azonban összekeveredtek a papok helytelen mondásaival, üzenetük megváltozott, és elvesztették eredeti tisztaságukat, ezért többé már nem lehettek az isteni vezetés eszközei, ennek következtében jött az utolsó, a végső és legteljesebb kinyilatkoztatás az iszlám. A korábbi üzenetek mindig egy adott népnek, vagy egy adott kornak szóltak, míg a Mohamed prófétán (Allah dicsérete és békéje legyen vele) keresztül kinyilatkoztatott vallás minden emberi lénynek, minden nemzetnek, minden népnek szól.

Mindazokat, akik az iszlám vallást követik, *muszlimoknak* nevezzük. Isten abszolút és megmásíthatatlan igazságot mond a Koránban: „*Aki nem az iszlám, hanem más vallás után vágyakozik, attól az nem fog elfogadtatni és a túlvilágon a kárvallottak közé fog tartozni.*”(3:85)

isznád [ar.] A kifejezésnek két jelentése van: 1. Olyan hadísz jelöl, amelyet a beszámolók láncolatát összekapcsolva vissza lehet vezetni ahhoz, aki mondta. 2. A beszámolók lánc,

amely magához a szöveghez „érkezik”. Ezt nevezzük *asz-szanad*nak.

Iszra' wal Ma'radzs [ar.] *iszrá val mâradzs*

Mohamed próféta (Allah dicsérete és békéje legyen vele) csodálatos „éjszakai utazása” és az azt követő „felemelkedése az Egekbe” 619-ben. A Prófétát (Allah dicsérete és békéje legyen vele) Gábriel angyal riasztotta fel álmából, és Burák hátára ültette, amely egyenesen Jeruzsálembe, a Korán által al-Maszdzsid al-Akszaként, vagyis a Legtávolabbi Mecset helyeként emlegetett városba repítette. Az éjszakai repülést, *iszrá*-t követően Mohamed (Allah dicsérete és békéje legyen vele) ott találkozott a prófétákkal és együtt imádkoztak, majd három kupát tettek elé, az elsőben víz, a másodikban tej, a harmadikban bor volt. Mohamed a tejet választotta, mintegy jelképezve az iszlám útját, a szélsőséges önsanyargatás és az élvezetek hajhászása közötti arany középutat. Eztán történt a *mirádzs*, és Mohamed (Allah dicsérete és békéje legyen vele) Gábriel angyallal együtt

az égbe emelkedett. Minden egyes állomásnál a híres próféták valamelyike várta: az első helyen Mohamed (Allah dicsérete és békéje legyen vele) Ádámmal a másodikon Jézussal és Jánossal, a harmadik égből Józseffel, a negyedikben Énohhal (Idrisszel), az ötödikben Áronnal, a hatodikban Mózással és végezetül a hetedikben, Ábrahámval találkozott. Ez volt az az esemény, amikor Allah döntött az imádkozás mennyiségéről. Először napi 50 imát rendelt el a hívők számára, majd ezt a mennyiséget mérsékelte. Mohamed (Allah dicsérete és békéje legyen vele) az égből visszafelé jövet találkozott Mózással, aki azt mondta neki, hogy az emberek nem fogják bírni naponta az 50 imát, majd azt tanácsolta, hogy menjen vissza Allahhoz, és kérjen könnyítést. Mohamed próféta (Allah dicsérete és békéje legyen vele) többször is visszament könnyítést kérni, míg végül a napi 5 ima parancsával tért vissza, aminek a jutalma azonban 50 imáéval ér fel. A Próféta halála óta a muszlimok napjában ötször végzik el ezt a szertartást, ami jól mutatja, az iszlám vallás nem akar elviselhetetlen terheket

róni az emberekre, és csak olyan követelményeket szab, melyeknek bárki meg tud felelni.

isztíádza [ar.] az oltalomkérés. Az istenimádat egyik fajtája, melyet Allah megparancsolt a muszlimok számára. *imádatok*.

isztíána [ar.] a segítségkérés. Az istenimádat egyik fajtája, melyet Allah megparancsolt a muszlimok számára. *imádatok*.

isztigatha [ar.] a támogatáskérés. Az istenimádat egyik fajtája, melyet Allah megparancsolt a muszlimok számára. *imádatok*.

ítéletnap [magy.] Az *ítéletnap*ba vetett hit az iszlám vallás egyik oszlopa. Amikor Isten véget vet a világnak és a teremtés jelenlegi rendjének, eljön a nap, amikor mindenkinek számot kell adni cselekedeteiről, tetteiről. Isten ítéletét követően kerül sor a büntetésre a Pokolban, vagy az örökké tartó jutalomra a Paradicsomban.

izmaeliták [...] tört. Magyarországi *muszlim* népcsoport. Egyes források a böszörményeket az izmaelitákkal. Más források szerint izmaelitának ***Iszmáil*** leszármazottait nevezték, akik „olyan vallási előírásokat követtek, mint a bor, a disznóhús tiltása stb.” A korabeli magyar oklevelek és más források beszámolnak arról, hogy az izmaeliták országos hivatalokat töltöttek be: adó- és vámszedők, valamint pénzverők voltak. Az 1222. évi Aranybulla 24. cikkelye jogaikat korlátozta, az országos hivatalok betöltését megtiltotta számukra.

iqra [ar.] *ikrâ* A kifejezés jelentése: olvasni, recitálni. Ez volt az első szó a Koránból, amely Mohamed prófétának (Allah dicsérete és békéje legyen vele) kinyilatkoztatásra került Mekkában, a Híra barlangban.

J

jászok [magy.] tört. A jászok, vagy *alánok* a magyarsághoz csatlakozott, eredetileg muszlim népcsoport, a királyok fegyveres íjászhadjárai voltak. Szolgálatukra az uralkodók hosszú ideig, folyamatosan igényt tartottak. Keleten maradt csoportjaiból királyaink még a 12. század közepén is toboroztak íjászokat. A jászok őseiről sok régi forrás is beszámol, például már *Ptolemaiosz* és *Ammianus Marcellinus* is említi őket. Az iráni eredetű és nyelvű törzsek 129-ben Baktriára és Szogdianára is kiterjesztették uralmukat, egészen a Kaukázusig jutottak és így szembe kerültek a perzsákkal. Birodalmuk végső összeomlását a 350-ben bekövetkezett hun támadás idézte elő; a jászok ezután szétszóródtak és különféle türk, kazár, besenyő, kun fennhatóság alá kerültek, majd újra megerősödve Kelet-Európában jelentős szerepet játszottak. Különféle csoportjaik

feltehetően több hullámban települtek be Magyarországra. Utolsó csoportjuk a *kunokkal* együtt valószínűleg 1235 körül érkezett a Kárpát-medencébe.

Jatrib [ar.] tört. Az Arábia északi részén fekvő Medina korábbi, Mohamed próféta (Allah dicsérete és békéje legyen vele) oda érkezése előtti elnevezése. 622-ben, amikor a Próféta társaival Mekkából emigrált, a várost még *Jatribnak* nevezték. Csak később Mohamed próféta tiszteletére kapta a Medina an-Nabi (a próféta városa) elnevezést, amiből a mostani városnév kialakult.

Jeruzsálem (al-)Qudsz.

Jaum ad-Dín [ar.] Szó szerinti jelentése a „vallás napja”. A kifejezés az *ítéletnap* számos arab szinonimáinak egyike.

Jézus Isza v. Ejsza

K

Kába tör. Ká'ba [ar.] *kâba* Isten háza Mekkában, melyet a muszlim hagyományok szerint Ádám épített és Ábrahám próféta és fia Iszmáil próféta újjáépített. A Kába belül üres, kocka formájú építmény, amelyet kívülről Korán idézetekkel telehímzett, fekete anyag (a Kába ruhája) takar. A Kába az imádkozás iránya a muszlimok számára. A zarándoklat egyik szertartásaként a Kábát hétszer kell körüljárni.

kabarok v. kavarok [...] tört. Muszlim vallású, török nyelvet beszélő nép, melynek három csoportja (*Varsány, Tárkony*, illetve *Káliz* vagy *Székely*) a Kazár Birodalomban csatlakozott a magyarsághoz, és részt vett a honfoglalásban is. Eredetileg hvárezmieek (más írásmód szerint horezmieek) voltak, akik Kazáriában a testőrség és lovasság egy részét alkották. Egyes kutatók szerint a kabarok soraiban muszlim vallású keleti néptörödékeket (horezmieket), kálizokat és jászokat, alánokat

feltételezhetünk. Szállásterületük először erdélyi sóbányák területén volt, majd eljutottak a Temesközbe, a Duna-Tisza közére, Bihar, Nyitra megyékbe és máshova is. Neveik például a Berény, az Örs, a Varsány, az Eszlár máig fennmaradtak.

Khadídzsa [ar.] Mohamed próféta (Allah dicsérete és békéje legyen vele) első felesége házasságkötésük előtt sikeres üzletasszony volt Mekkában. Közismert őszintesége és megbízhatósága, előbb kereskedőként alkalmazta későbbi férjét. Amíg élt, a prófétának nem volt más felesége. Házasságuk 25 évig, Khadídzsa 65 éves korában (619-ben) bekövetkezett haláláig tartott. Két fiuk és négy lányuk született, a fiaik csecsemőkorukban meghaltak.

kalifa [ar.] (rég. khalifa) A kifejezés szó szerinti jelentése *utód*. A kifejezést Mohamed próféta utódjaira használjuk. Azokra, akiket az umma (a világ muszlimjainak) vezetőjeként ismerünk. A kalifa nem próféta, hanem az

iszlám állam polgárait megillető jogok, illetve az iszlám államon belüli saria (iszlám vallási jog) alkalmazása felett örökös személy. Mohamed próféta közvetlen utódai a kalifátus élén: Abu Bakr Asz-Szadiq, Omar ibn al-Khattab, Othman ibn Affan és Ali ibn Abu Talib voltak, akiket az „Igaz úton vezetett” kalifiként ismerünk.

kálizok [magy.] tört. A kálizok Hvarezm (Horezm) környékéről származtak, a muszlim források, mint horezmi népet említik őket. A Kazár Birodalomban a *muszlim* kálizok alkották a testőrséget és a lovas katonaság egy részét, de jelentős számban éltek hvarezmi káliz iparosok és kereskedők is a kaganátus területén. A magyarság is ebben az időszakban került először kapcsolatba velük. Az Árpád-házi királyok idején egyik legjelentősebb magyarországi muszlim csoport a kálizoké volt, akik az uralkodók szolgálatában álltak. A kálizok, akiket „fekete magyaroknak” is neveztek, Baranya megye déli részén, Beregben, Bihar megyében, valamint Szeged

és Baja közt a „káliz út” mentén éltek. Nevük számos régi krónikában szerepel. Vannak, akik a *kabarok*kal azonosítják őket.

kazárok v. kozárok [...] tört. A török nyelvű *kazárok* eredete ismeretlen; minden ismert adat (*Agathiae Scolastici, a Ravennai geográfus stb.*) arra mutat, hogy a kazárok a kaukázusi szabirok, a kaukázusi onogurok, a kálizok (horezmiek) és a barszilok (bercelek) törzseiből ötvöződtek, akik viszont a „hun népek közé” tartoztak. Más nézet szerint viszont, a kazárok az ujugurok nyugatra vándorolt *kaszar* nevű törzse. A nyugati türk birodalom összeomlása után, 630 körül, a kazárok önállósították magukat és a kazár uralkodó felvette a kagán nevet, szövetséget kötöttek az alánokkal és más népekkel. Így a kazárokhöz a türk kazárokon kívül iráni nyelvű kálizok (korozmák), alánok (eszlárok, varsányok), bolgár szuvarok és ötvözőelemük, a bercelek (barszilok) is tartoztak. A Kazár Birodalom említett népeinek nagy része az iszlám vallást követte. A magyarok ősei

szövetségesei voltak a kazároknak, akikkel együtt harcoltak, illetve Levedi vajda kazár hercegnőt kapott feleségül a kazár uralkodótól.

káfir [ar.] hitetlen *kufir*.

khafd [ar.] női körülmetélés.

khasja [ar.] a rettegés. Az istenimádat egyik fajtája, melyet Allah megparancsolt a muszlimok számára. *imádatok*.

khawf [ar.] a félés. Az istenimádat egyik fajtája, melyet Allah parancsolt meg a muszlimok számára. *imádatok*.

khimar [ar.] *khimâr* Egy olyan ruhadarab, amivel a fejet és a mellkast lehet befedni. A Korán két fő utasítást tartalmaz, az öltözkéssel kapcsolatban. 1) A nő ne mutassa szépségét, díszait idegeneknek. 2) A fejet úgy kell betakarni, hogy a haj, a nyak, a mell fedve legyen. Erre szolgál az úgynevezett *khimar*. Ez Allah előírása (Korán, 24:31) a hívő nők

számára azért, hogy ez által is különbözzenek a pogány kor asszonyaitól, akik nyíltan mutogatták a mellüket, a nyakukat és hajfürtjeiket. Ezzel szemben a *nikab* (az arc eltakarása) vitatott kérdés és valószínűleg jó ideig az is marad. Néhányan kötelezőnek tartják, bár a többség véleménye szerint nem az. *hidzsab*.

khijász qijász

khulea [ar.] A feleség által kezdeményezett válás neve. Az iszlám szerint nemcsak a férfinak, de a nőnek is joga van válás kezdeményezéséhez, de meg kell indokolnia a döntését. Ha boldogtalannak érzi magát a házasságban, vagy nem tudja rendesen betartani az iszlámot a férje mellett, akkor az már elég ok a váláshoz. Khulea esetén a nő visszaadja a jegyajándékot (*mahar*) a férjének, és a férfinak ekkor kötelessége elválni a feleségtől. Miután a férfi megkapta a jegyajándékot, és megtörtént a khulea válás, a nőnek egy menstruációs periódust a volt férj házában kell tölteni. Ezen

idő alatt a férfi nem veheti vissza a nőt. Ha újra akarnak házasodni, akkor azt új házassági szerződéssel viszont megtehetik.

khusú^c [ar.] az alázatosság. Az istenimádat egyik fajtája, melyet Allah megparancsolt a muszlimok számára. *imádatok*.

khutba [ar.] A szónak két, egymástól eltérő jelentése is van. 1) eljegyzés. Az iszlámban az eljegyzés azt jelenti, hogy a férfi kéri a lány családjának beleegyezését a leendő házassághoz. Az eljegyzésnél ajánlott két tanú jelenléte. Az eljegyzéssel a férfi tulajdonképpen az elsőséget kapja (egy másik férfival szemben) egy nővel való házasságra. Az eljegyzés nem jogosítja fel a férfit és a nőt, hogy kettesben maradjanak, vagy „szabadon bármit” csináljanak. Amikor a férfi és a nő találkoznak, a nőnek a kezén és az arcán kívül mindent el kell takarnia. Eljegyzett nőhöz közeledni tilos! A válás utáni várakozási időszakban lévő, vagy a gyászoló nőt tilos eljegyezni. A jegygyűrűk használata nem

tartozik az iszlámhoz, újítás (*bidea*) ezért elkerülendő. 2) Hetente egyszer közvetlenül a pénteki déli közös ima előtt a mecsetben tartott beszéd, melyet az *imám* (v. a khatib) intéz a közösséghez. A beszéd két részből áll, és általában az iszlám vallás időszerű kérdéseivel foglalkozik, és a vallás tanításainak megszilárdítását célozza.

kibla [tör.] *qibla* [ar.] A kifejezés a muszlimok imádkozási irányát jelenti. A *kibla* fókusza a mekkai Kába, az egyetlen Isten (Allah) imádatára emelt első imaház. Attól függően, hogy az imádkozó a Föld melyik pontján van, változik a *kibla*, vagyis az ima irány. A *kibla* nem tévesztendő össze a mihrábbal, ami mint építészeti alkotás fizikailag jelzi *kibla-t*. Mohamed próféta (Allah dicsérete és békéje legyen vele) 624-ben jelölte meg kiblának, vagyis az ima irányának a mekkai Kábát.

kitáb [ar.] könyv.

Korán [magy.] (Kor'án, al-Qur'an [ar.], Kur'an

[tör.]) *kor:ân* A szó eredetileg recitálást, vagy olvasást jelent. Ez az iszlám vallás Allah, az egyedüli Isten által kinyilatkoztatott Könyvének neve. A Korán 114 fejezetből (szúrából) áll, amelyet Mohamed próféta (Allah dicsérete és békéje legyen vele) kapott Istentől 23 év alatt. A Koránt a muszlimok a kinyilatkoztatás óta arabul recitálják, éppen úgy, ahogy azt Mohamed próféta (Allah dicsérete és békéje legyen vele) is tette 14 évszázaddal ezelőtt. A Koránt a muszlimok Mohamed próféta szunnájával együtt az emberiség számára leküldött egyetlen megbízható útmutatásnak tartják. Az eredeti kinyilatkoztatás szövegét már az első időkben is igyekeztek lejegyezni, bár akkoriban csak néhány pálmalevél, pergamen, csont stb. állt a kortársak rendelkezésére. Az egyes fejezetek ma ismert szerkezetét az első három kalifa idején alakították ki. Az első Kalifa, Abu Bakr megbízta a Próféta írnokát, Zaid Ibn Thabitot, hogy gyűjtse össze egy kötetbe az egész Koránt. E kötetet Abu Bakr haláláig magánál tartotta. Majd a második kalifára, Omárra

hagyta, utána pedig Hafszához, a Próféta feleségéhez került. Ebből az eredeti kötetből a harmadik kalifa, Othman másolatokat készíttetett, és azokat szétküldte különböző muszlim területekre. A Korán eredeti szövege az elmúlt évszázadok során semmit nem változott. Ezen a tényen az sem módosít, hogy (többkevesebb sikerrel) számos nyelvre lefordították. A fordításokat a muszlimok nem tartják egyenértékűnek az eredetivel, csupán értelmezésnek vagy magyarázatnak (*tafszírnak*) és nem magának a kinyilatkoztatásnak tekintik. A Korán, az Egyedüli Isten, Allah legnagyobb ajándéka az emberiségnek, és bölcsessége páratlan. A könyv célja az előző kinyilatkoztatások megőrzése, Isten eredeti igazságának helyreállítása, az emberiség a helyes útra vezetése, az emberek lelkének megerősítése, az emberiség lelkiismeretének felébresztése, és az emberi elme megjavítása. Hitünk szerint minden létező kinyilatkoztatott könyv egy bizonyos néphez érkezett mindegyik tartalmaz számos parancsolatot, amelyek egy bizonyos történelmi korra szabottnak látszanak és csak e

kor követelményeire vonatkoznak. A Korán viszont az egész emberiséghez szól egyetlen törvénye sem vonatkozik csak egy bizonyos népre, vagy korra. A Korán minden rendelkezéséről és útmutatásáról igaz, hogy mindenütt és minden időben követni lehet, követni kell őket. Ez a tény bizonyítja, hogy a Korán az egész világra érvényes és az emberi élet számára örök vezérfonalat jelent. Magyarországon vallásilag elfogadható tartalmú és közérthető Korán-fordítás eddig még nem született. A Korán magyarra történő első átültésére még a 19. század első felében sor került. Az 516 oldalas könyvet Kassán adták ki, 1831-ben. A következő Korán-fordítás két kiadást is megért „A törökök szokásai és alkotmánya” címmel, először 1854-ben, majd 1856-ban jelent meg Pesten, Emich Gusztávnál. A 750 oldalas könyvet Szokolay István fordította. Ezt követően csak egyes szemelvények, egy-egy szúra fordítása látott napvilágot, 1878-ban Hatala Péter, 1886-ban Kámory Sámuel, 1915-ben Erdei Gerzson, majd 1947-ben és 1955-ben pedig

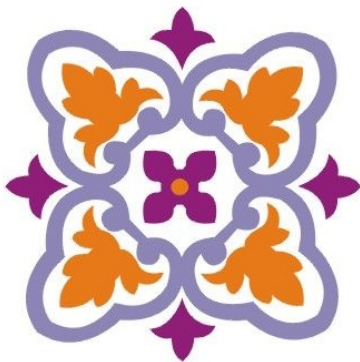
Somogyi József fordításában, illetve Goldziher Ignácnak volt egy „*A Korán-magyarázás különféle irányairól*” című a Magyar Tudományos Akadémiánál 1912-ben megjelent értekezése, ami ide sorolható. A II. világháború után az orientalisták újabb nemzedékéhez tartozó Simon Róbert fordította magyarra Allah szavát, amely 1980-tól több kiadást is megért. Később „*A Korán világa*” címmel erősen vitatható magyarázatot is fűzött hozzá. Dr. Mihálffy Balázs fordítása magyar-arab változatban, Pakisztánban jelent meg. A Simon-féle fordítás számos tartalmi hibát mutat, a kevésbé hozzáférhető Mihálffy-féle ugyan szöveghűbb, de nehezen érthető, régies nyelvezetű.

a Könyv Népe Ahl al-Kitáb

körülmetélés férfi körülmetélés, női körülmetélés

kufr [ar.] hitetlenség *káfir*. *Akik hitetlenek, azoknak mindegy, hogy intetted-e őket vagy*

nem: ők nem hisznek [Istenben]. (Korán, 2:6.)

L

Lailat ul-Kadr [ar.] *leilatul-kadr* Szó szerinti fordításban: az „Erő Éjszakája”. Valójában az „Elrendelés Éjszakája”, vagyis az az éjszaka, amikor Allah leküldte a Koránt a hetedik égből (az ott őrzött tábláról) az első égbe. Mohamed próféta (Allah dicsérete és békéje legyen vele) tanítása szerint az Elrendelés Éjszakája ramadán hónap harmadik tíz napjából az egyik páratlan napra esik, legnagyobb valószínűséggel ramadán 27-re. A muszlimok ezért a páratlan éjszakákon plusz imákat ajánlanak fel Allahnak és hosszan fohászkodnak. Az Elrendelés Éjszakáján való virrasztás ahogy a Koránban van (97:3) „*jobb, mint ezer hónap*”. Azaz, többet ér, mint 83 év folyamatos imádkozás.

lián [ar.] A paráználkodás, és a házasságtörés (*lián*) az iszlám szerint a legnagyobb bűnök közé tartozik. A házasság előtti paráználkodás

büntetése 100 korbácsütés nyilvánosság előtt, míg a házasságtörés büntetése halál. Ugyanakkor vannak feltételei a büntetés végrehajtásának. Először is megbízható, becsületes, muszlim embernek kell magát az aktust látnia, és ezután tanúskodnia egy muszlim saria bíró előtt. Általában az emberek nem nyilvánosság előtt csinálják az ehhez hasonló dolgokat, hát, még ha bűnről van szó. Azonban Allah büntetést rendelt el az olyan embernek is, aki paráznasággal vádol egy nőt, és nem tud négy tanút hozni vádja megerősítésére: az ilyen ember büntetése 80 korbácsütés, és soha többé nem lehet tanúságtételt elfogadni tőle.

M

mazhab [ar.] (más változatban *madhab*, vagy *mezheb*) 1) irányzat, vagy iskola - a négy vallásjogi rendszer valamelyike, amelyet a szunniták elfogadnak. 2) Arab kifejezés, amellyel az egyes gondolkodási irányzatokat jelöljük az iszlám vallásban. Ahogy az iszlám az Arab félszigeten kívüli új területekre kiterjedt és új társadalmi, gazdasági és vallási kérdések merültek fel, sok tudós tanulmányozta az iszlám forrásait, hogy vallási szempontból megengedhető gyakorlati megoldásokat találjanak, amelyeket a hívők ezekben az esetekben alkalmazhatnak. Az idők során négy nagy tekintélyű tudós tanításai és gondolatai emelkedtek ki, s a muszlimok az egyes irányzatokat az alapító tudósokról nevezték el. Ezek a tekintélyes tudósok a következők:

Ahmed Ibn ***Hambel***, Mohamed Ibn Idrisz as-***Safi***, Abu ***Hanifa*** Anno'man és ***Melik*** Ibn Anasz.)

Minden iskola véleménye, bizonyos eltérések ellenére, egyformán elfogadott és érvényes, amely a gyakorlatban útmutatásul szolgál *a tudományban kevésbé járatos* muszlimok számára.

magyarabok v. *magyarábok* [...] tört. Magyarországról elszármazott *muszlim* népcsoport. Az oszmán uralkodó, Szelim szultán (1512-1520) határőrizeti céllal telepítette le első csoportjaikat 1517-ben Egyiptom, illetve Szudán határvidékére. Az idők folyamán három magyarab település alakult ki: egy-egy Asszuánban és Kaszr Ibrímben (délebbre a Nílus partján), s a harmadik közösség Szudán északi részén, Vádi Halfától délre egy kis szigeten lakott, amit még a modern földrajzirodalom is Magyarnarti, azaz „*Magyarok szigete*” néven ismer. Ez a harmadik közösség a mai napig fennmaradt. A szigetről még a 19. század derekán áttelepültek a szemben lévő keleti partra, s ott megalapították a Halfa Daghím nevű falut. Nevük jelentése: „*a magyarok törzse*”. A

magyarabok, bár bőrük színe sötétebbre változott és eredeti nyelvüket is elfeledték, máig számon tartják felmenőiket, ismerik eredetüket.

magribi arabok (berberek) [...] tört. A magribi (tehát észak-afrikai) muszlimok valamikor 1150 körül kerültek Magyarországra. *Jakut ar-Rumi* muszlim utazó leírásaiból tudjuk, hogy valószínűleg a bizánci császárok által Tuniszban toborzott zsoldosok közül álltak át néhányan a magyarokhoz. Ennek oka az lehetett, hogy a korabeli magyar király, II. Géza (1141-1162) nem korlátozta az iszlám vallás gyakorlását Magyarországon, sőt szívesen erősítette hadseregét muszlim katonákkal.

magyarországi muszlim népek [...] tört. A történelem során Magyarországra betelepült, vagy itt élt, illetve innen elszármazott muszlim népek: alánok, bercelek, besenyők, bolgár-törökök, bosnyákok, böszörmények, izmaeliták, jászok, kálizok, kazárok, kunok, magyarabok (magyarábok), magribi arabok (berberek), oszmán törökök, szabírok (v. szavírok),

szaracénok, (v. szerecsenek), onogurok, (ogurok, úzok vagy oguzok), vardarióta törökök.

mahar [ar.] A muszlimok által kötött házasság egyik feltétele. A mahar jegyajándékot jelent, amit a férfi ad a nőnek. A mahart ajánlott (*szunna*) bejegyezni a házassági szerződésbe. A maharnak nincs meghatározott legkisebb és legnagyobb összege. Mohamed próféta (Allah dicsérete és békéje legyen vele) azt mondta: „*A legjobb jegyajándék a legegyszerűbb és a legkönnyebb.*” A *mahar* nemcsak anyagiakban mérhető (tehát pénz, ruha, telefon stb.) lehet, hanem anyagiakkal nem mérhető dolog is. Például egy Korán-részlet megtanítása, vagy néhány szál virágot is szabad adni a feleségnek, ha az megfelel neki.

makruh [ar.] *utálatos fikh*

mala'ika [ar.] *malaika* Angyalok, Isten teremtményeinek egyik csoportja. Az angyalok a láthatatlan világban élnek, s életük

minden pillanatában Allahot szolgálják, őt magasztalják. A muszlimok hite szerint minden embernek két külön angyala van, akik a cselekedeteit feljegyzik. (A jobb felöli írja a jó cselekedeteket, a balfelöli a bűnöket.) Ezekből a feljegyzésekből kell majd az embereknek számot adniuk az Ítélet Napján. Néhány angyal név szerint is említve van a Koránban. A négy legismertebb angyal: **Gábiel** (Dzsibríl, a.s.), akinek feladata volt, hogy Allah könyveinek kinyilatkoztatását a prófétáknak elvigye. Ő a kinyilatkoztatások közvetítője Allah és a próféták között. **Mihály** (Mikáil a.s.) a felelős egyes természeti jelenségekért, mint például a szél, az eső vagy a hó, vagy a növényzet növekedéséért. **Iszrafil** (a.s.) feladata az, hogy a harsonát az Ítélet Napján megfújja, amikor az emberek fel fognak támadni. **Azrael** (a.s.) felelős azért, hogy az emberek lelkét elvigye, ha eljön a haláluk ideje.

***mandub** [ar.] ajánlott fikh.*

Mária, Marjam [ar.] Jézus anyja, aki az iszlám vallásban a legjobban tisztelt nők közé tartozik ártatlansága, jámborsága, és Istennek való elhivatottsága miatt. A muszlimok hite szerint Jézus fogantatása Mária méhében csoda volt, mivel Mária érintetlen nő volt. A Korán 19. szúrája a Marjam nevet viseli, ami mutatja, hogy Mária életének tanulságai mennyire fontosak a muszlimok számára.

Medina [ar.] tört. Város Arábiában, amelynek korábbi neve *Jatrib* volt. Medina az első muszlim közösség lakóhelye, illetve Mohamed próféta (Allah dicsérete és békéje legyen vele) Mekkából ide történt kivándorlását (622) követően ez volt az első iszlám állam. A medinai muszlimok a mekkai emigránsokat tárt karokkal fogadták. A próféta itt hozta létre a muszlim testvériséget, amely visszaállítása a mai muszlimok egyik kézzelfogható célja. Mohamed próféta Medinában halt meg 632-ben, s az általa alapított mecsetben lett eltemetve, felesége Aisa házában. Ez ma már a mecseten belül helyezkedik el. A ház és az eredeti *minbar* közötti terület, a *Rawda Sarifa*

olyan, mint a Mennyország egy darabja.

medresze [tör.] madrasza [ar.] vallási oktatási intézmény, mecsetiskola, iskola. Az iszlámban a mecsetek gyakran oktatás céljaira is szolgálnak, így alakult ki a medresze szó mecsetiskola jelentése.

mecset [magy.] maszdzsíd [ar.] mescid **[tör.]** *mesz:dzsíd* A kifejezés a leborulás helyét jelenti, azt az épületet ahol a muszlimok a közös ima végzésére összegyűlnek. A kifejezés arab eredetű és a *sz-dzs-d* szógyökből származik, akárcsak a *szudzsud* szó, amely a muszlimok imádkozásának egyik fontos helyzetét (a leborulást) jelenti. A mecset ugyanakkor különféle társadalmi, oktatási és vallási célokat is szolgál.

mezhebek mazhab, iszlám vallásjogi irányzatok, iskolák.

mihráb [ar.] Bemélyedés, vagy fülke a mecset falában, amely a kiblát (*qibla*), az imairányt,

vagyis Mekka irányát mutatja. Minden muszlimnak ebbe az irányba fordulva kell imádkoznia. A mihráb másik funkciója, hogy felerősíti az imám hangját az ima során.

mimbar, v. *minbar* [tör.] menbar [ar.] A mecsetben felállított emelvény. A pénteki közös imát megelőző beszédet az imám, vagy a khatib innen intézi a hívőkhöz.

minaret [tör.] *minâret*, al-Minara [ar.] *al-minâra* Torony-szerű építmény, ahonnan a müezzin az imára hívást, az ezánt mondja. A muszlimok emberi hang segítségével adják tudtul az ima idejét. A minaret általában közvetlenül a mecset mellett helyezkedik el, bár sok esetben építészeti, vagy gyakorlati, esetleg dekorációs céllal a mecset különböző pontjaira is építhetik.

miszvak *misz:vâk* szíuák v. szuâk.

Mohamed (Muhammad, Mohammed) [ar.] *mohammed* Teljes nevén *Muhammad bin*

Abdullah bin Abdulmuttalib bin Hásim. Allah küldötte és prófétája, aki az utolsó a próféták sorában. Elődei, a korábbi próféták voltak. Például: Ádám, Noé, Ábrahám, Mózes, Dávid és Jézus (béke legyen velük).

Mohamed 571. április 20-án született Arábiában, Mekkában és ott is nevelkedett. A mekkai társadalom megbecsült, igazmondásáról és igazságosságáról, megbízhatóságáról híres tagja volt. Az első kinyilatkoztatást negyvenéves korában, 610-ben kapta és ekkor kezdte az embereket az igazságra, az Egyetlen Igaz Isten imádatára hívni. Az ezt követő 13 év alatt folyamatosan hirdette Mekkában az iszlámot. Ennek során őt és követőit, az iszlám híveit, üldözték és bántalmazták, ezért Isten parancsára Medinába vándorolt (622-ben, és ezt nevezik *hidzsra*-nak).

Mohamed (Allah dicsérete és békéje legyen vele) 23 év alatt teljesítette prófétai küldetését. 632-ben, 63 évesen halt meg Medinában, miután sikeresen visszaállította az iszlám vallást a Földön és a muszlimoknak

megtanította az emberek számára ideális erkölcsi és viselkedési rendszert.

mohamedán [...] (rég. mohammedán) A „mohamedán” vagy a „mohamedánizmus” elnevezés, amely az európai és a hazai médiákban használatos a *muszlimokra* és az *iszlámra*, teljesen hamis, helytelen, és félrevezető. *Ez az elnevezés rossz és sérti az iszlám valóságos szellemét*, hiszen a muszlimok nem imádják *Mohamedet*, sem más teremtetett lényt. Az iszlám szerint ugyanis csak, és kizárólag *Allahot*, mint egyedüli istent lehet imádni. Allahban való hit az iszlám vallás alaptétele, ami azt jelenti, hogy Allah egyedüliségében és mindenhatóságában kell hinni, és el kell ismerni azt a tényt, hogy egyedül Allah az, akit áhítatosan imádni és szolgálni kell, és csak hozzá lehet segítségért és bűnbocsánatért fordulni, mégpedig bármilyen közbenjáró vagy közvetítő nélkül. *„Allah az egyetlen; Allah az örökkévaló; Nem nemzett és nem nemzetett; És senki nem fogható hozzá.”* (Korán, 112:1-4). A „mohamedán” elnevezés,

illetve a „mohamedánizmus” szó használói nem hisznek Istenben, nem fogadják el, hogy az iszlám Mohamed prófétának (Allah dicsérete és békéje legyen vele) kinyilatkoztatott vallás.

mohamedánizmus [...] A „mohamedánizmus” az iszlám téves és pejoratív értelmű elnevezése. A kifejezés ezen felül sérti az iszlám vallás alapvető szellemét, mert Mohamed próféta (Allah dicsérete és békéje legyen vele) Isten hírnöke volt, nem pedig a muszlimok által imádott isteni lény. A „mohamedánizmus” kifejezés használói rendszerint rosszindulattal közelednek az iszlám valláshoz, a muszlimokhoz, nem hisznek Istenben, hitetlenek és nem fogadják el, hogy az iszlám Mohamed prófétának (Allah dicsérete és békéje legyen vele) kinyilatkoztatott vallás.

Mózes [...] ***Musa*** [ar.] *Műszâ* Az iszlám vallás kiemelkedő prófétája. Mózeszt Isten választotta ki a prófétaságra és küldetése az volt, hogy a

fáraót és Egyiptom népét az Egyetlen Isten imádatára hívja, illetve véget vessen a zsidók elnyomatásának. A Tóra, mint Isten szava Mózeshez jött le útmutatásként.

mubah [ar.] *mubâh* vallásilag *megengedett fikh*.

mumin [ar.] *mu'min* hívő (a szó eredeti jelentése: hű).

muszlim [ar.] Az a személy, aki „aláveti” magát, aki átadja magát Istennek, azaz az *iszlám* híve. Muszlim (magyarul: engedelmes) az iszlám vallás követőjének neve helyesen. Muszlim az, aki szabad akaratából elfogadja Isten mindenek fölött való hatalmát, és arra törekszik, hogy életét Isten tanaival összhangban élje. Illetve azért tevékenykedik, azért tesz erőfeszítéseket, cselekszik, harcol, hogy létrejöhessenek az Isten vezérletét hirdető, az Ő útmutatását tükröző, vagy azt hűen visszaadó társadalmi intézmények. A *muzulmán*, vagy a *mohamedán* név használata helytelen, tehát kerülendő! (A mozlim,

moszlim az orientalisták által használt, régies változat, a moszlem pedig, mivel az arab muszlim szó rossz kiejtéséből (elferdítéséből *al-tahríf*) származik, ugyancsak helytelen.)

A muszlimmá válás feltétele, hogy az ember meggyőződéssel kimondja: „*La iláha illa Allah, Mohamed ar-Raszúl Allah*”. Ez a mondás azt jelenti: „Nincsen más jogosan imádható Isten, csak (az egy igaz Isten) Allah, és Mohammed Isten prófétája (küldötte).” Az első rész azt jelenti, hogy senkinek sincs joga az imádatra, kizárólag az egy igaz Istennek, Allahnak és, hogy Istennek nincsen társa, sem fia. Ahhoz, hogy muszlim legyen valaki, az kell, hogy: higgye, hogy a Kegyes Korán Allah szó szerinti szava, amelyet kinyilatkoztatott. Higgye, hogy az Ítéletnap (a Feltámadás napja) igaz és el fog jönni, miként azt Allah megígérte a Koránban. Az kell, hogy elfogadja az iszlámot a saját vallásául. Az kell, hogy ne imádkozzon, ne fohászkodjon senkihez és semmihez Allahon kívül.

A világ 172 országából 553 azoknak a száma, amelyekben a muszlim lakosság a népesség

50%-át meghaladja. Más források szerint a muszlim népesség száma a 21. században meghaladja az 1,6 milliárdot. A muszlimok a honfoglaló magyarokkal együtt érkeztek a Kárpát-medencébe, illetve a későbbi századok során is számos muszlim nép települt be a történelmi nagy Magyarországra. A magyarországi muszlimok a honfoglalást követően részt vettek az állam politikai, gazdasági életének megszervezésében, az Árpád-házi királyok alatt az uralkodók fontos támaszai, segítői voltak, mint katonák, kereskedők, pénzverők, adó- és vámszedők. Sajátos tevékenységüknek megfelelően viszonylagos vallásszabadságot élveztek mindaddig, míg a Római Katolikus Egyház nyomására újabb és újabb törvényeket nem alkottak ellenük. Magyarországi létüket számos korabeli okmány, az ellenük hozott intézkedések, illetve a pápáknak a muszlimok jogainak korlátozását sürgető levelei bizonyítják.

mutea [ar.] Az iszlám által tiltott olyan házassági forma, amelyben a felek megegyeznek, hogy

meddig tart a „házasság”, és előre kitűzik a válás napját.

muzulmán [...] A Magyarországon elterjedt muzulmán kifejezés használata nem igazán szerencsés, bár tartalmát illetően nem helytelen. A muzulmán a perzsa és a török közvetítésen keresztül (müşzülmán, müszlüman) terjedt el, így mint idegen nyelvből átvett, és többszörösen módosult kifejezés használata kerülendő. Helyette inkább a muszlim szó használata ajánlott.

müezzin [tör.] mu'addzin, mueddhin [ar.] imakikiáltó, az imára hívó személy neve.

N

nadzsasz [ar.] vallásilag tisztátalan.

nedzr [ar.] a fogadalom. Az istenimádat egyik fajtája, melyet Allah megparancsolt a muszlimok számára. *imádatok*.

nefsz [ar.] Magyar jelentése: a lélek. A muszlimok abban hisznek, hogy az emberek lelkek, akik átmenetileg fizikai testben vannak. A nefsz minden egyén legbelső énjét jelenti, amelynek vele született sajátossága az Isten felé törekvés, amit *firtának* nevezünk. A nefsz az ember fizikai halálát követően ebben a világban számunkra ismeretlen területre távozik.

női körülmetélés, (khafd [ar.]) A nők esetében elítélendő és egyben tilos is, az olyan fajta körülmetélés, amit afrikai (vagy fáraói) körülmetélésnek neveznek, mert csonkítás és,

mert ennek semmi köze sincs az iszlámhoz! Ezt a csonkítást (primitív néphagyományként) többféleképpen is végzik: részlegesen vagy teljesen eltávolítják a csiklót, a kis- vagy a nagyajkakát. Ettől teljesen eltér az olyan eljárás, amit néhány iszlám területen női körülmetélésnek neveznek (khafd). Ebben az esetben a csikló fölötti fitymából (a húgycső fölötti, kakas taréjhoz hasonló részből) metszenek le pár milliméteres darabot. A *fikh* enciklopédiája szerint (19:28), ez se nem kötelező, sem ajánlott az iszlámban, de megengedett. Ugyanakkor az erről szóló hadith (al-Albáni Allah kegyelmezzen neki) szerint gyenge hagyomány. (Megtalálható a gyenge hagyományok láncolata 1935. szám alatt!) *Ibn Kudámáh al-Mughni* könyvében azt írja: *a körülmetélés kötelező a férfiaknak*, de nem kötelező a nőknek.

O

Omajjádák [...] tört. Muszlim uralkodói dinasztia. Pontosabban a történelem két muszlim dinasztiát ismer ezen a néven. Az első (661-750) Damaszkusz központtal uralkodott, és nevéhez fűződött az iszlám elterjesztése Keleten Indiáig, illetve nyugati irányban egészen az Ibériai félszigetig. A dinasztia uralkodásának kezdeti időszakában az jelentette a központi kérdést, hogy hogyan lehet egységes muszlim közösséggé kovácsolni az arab törzseket, és hogyan lehet kiépíteni a muszlim állam működtetéséhez szükséges intézményrendszert. A második szakasz fő kérdésévé viszont már az vált, hogy miként lehet egységbe kovácsolni a különféle, az iszlám hitre tért népeket. A dinasztia végül nem tudott megbirkózni a birodalomépítés e hatalmas feladatával, és helyét Keleten átvette az [*‘Abbászida*](#) dinasztia. Az *Omajjádák* egyik leszármazottja azonban nyugatra menekült, és

Córdobában került uralomra (756-1031); előbb *emírek*, majd *kalifák* váltak a dinasztia európai leszármazottaiból. Uralkodásuk az iszlám európai történetének, az *al-Andalúz*-nak, egyik legragyogóbb fénykorát hozta el.

Omajjád kalifák (661-750.) [...] *tört.* I. Moávija 661-680, I. Jezid 680-683, II. Moávija 683, I. Merván 683-685, Abdelmelik 685-705, I. Velid 705-715, Szuleimán 715-717, II. Oma 717-720, II. Jezid 720-724, Hisám 724-743, II. Velid 743-744, III. Jezid 744, Ibráhim 744, II. Merván 744-750.

Omar ibn al-Khattab [ar.] Mohamed próféta (Allah dicsérete és békéje legyen vele) barátja és társa, a négy „Igaz útra vezetett kalifa” közül a második. 634 és 644 között vezette a kalifátust. Állami intézményeket, köztük például a rendőrséget, a kincstárat ő hozta létre.

omra v. *umrah* [ar.] *omrá* A „kisebbik” zarándoklat, vagy látogatás Mekkába. Célja a mekkai mecset felkeresése és Isten imádata (imádkozás, fohászkodás) a Kábánál. Az igazi zarándoklattal (a haddzsral) szemben, amelynek ideje az iszlám holdév meghatározott napjaira esik, omrát (látogatást) bármikor lehet csinálni.

Othman ibn Affan [ar.] Mohamed próféta (Allah dicsérete és békéje legyen vele) közeli társa, a négy „Igaz útra vezetett kalifa” közül a harmadik. 644 és 656 között vezette a kalifátust. Nevéhez fűződik a mai napig eredeti formájában és tartalommal létező, arab nyelvű Korán, egységes formájának megőrzése.

orientalisták [...] *A keleti népeket, vallásokat, főként az iszlámot tanulmányozó zsidók, keresztény teológusok, hitetlenek, vagy ezek kombinációi. Fő céljuk az iszlám tanításának meghamisítása, kiforgatása, a nagyhatalmi törekvések, a gyarmatosítók, a*

neokolonialisták kiszolgálása, politikai vagy erkölcsi ürügy biztosítása az iszlám, illetve muszlim népek elleni kulturális, gazdasági és katonai fellépéshez. Az orientalisták szellemi terméke az orientalizmus, amelynek leleplezésére elsőként a 2003-ban elhunyt Edward Said vállalkozott azonos című könyvében. [Edward W. Said (1935-2003), az Orientalizmus című könyv szerzője szerint: „Az orientalisták célja a nyugati gyarmatosítás (modern korunkban a neokolonializmus) előkészítése, illetve segítése; s a Kelettel foglalkozó kutatók, történészek, nyelvészek zöme nyugati hatalmak érdekeiért munkálkodó kém, ügynök volt.”]

Ö, Ó

öt pillér (vagyis az iszlám öt pillére) [...] A kifejezés a muszlimokra vonatkozó öt alapvető vallási kötelezettséget jelenti, amelyek a hívő Istennel szembeni elkötelezettségét, szóban és a cselekedetekben egyaránt meghatározzák. Ezek a következők: 1) saháda (tanúságtétel), 2) szaláh (napi ötszöri ima), 3) zakát (kötelező alamizsnaadás), 4) szaum (böjtölés ramadán hónapban), 5) a haddzs (zarándoklat Mekkába).

önkéntes ima [magy.] (náfileh) a kötelező és a szunna imákon kívül önkéntes imák is végezhetők. Szinte bármikor végezhetők - éjjel vagy nappal, kivéve egy-két napszakot, amikor nem szabad imádkozni. Az önkéntes imákat ajánlott otthon imádkozni, a Próféta (Allah dicsérete és békéje legyen vele) azt mondta: „Imádkozzatok az otthonotokban! Mert az ember legjobb imája az otthon elvégzett, kivéve az előírtakat.” (al-Bukhári, Muszlim)

P

próféta, próféták [magy.] Isten küldötteként különböző korokban, különböző nemzetekhez számos próféta érkezett. Így például: Ádám, Idrisz, Noé, Ábrahám, Lót, Iszmáel, Izsák, Jákob, Mózes, Áron, Dávid, Salamon, Ezékiel, Jónás, Zakariás, Jézus és Mohamed. Ők valamennyien (Béke legyen velük) Isten eredeti vallását, az iszlámot tanították.

A muszlimok valamennyiük küldetésében hisznek. „*Az emberek [eredetileg] egy közösséget alkottak. [Miután egyenetlenség támadt közöttük], Allah prófétákat küldött [hozzájuk] örömhírhozók és intők gyanánt...*” (Korán, 2:213.)

Próféták tulajdonságai: A prófétáknak öt közös tulajdonságuk van, amelyeket ismernünk kell. Ezek a következők:

1. **Al-Szidk** (Igazságosság): a próféták igaz

emberek voltak, sosem hazudtak, és nem tévesztettek meg senkit.

2. **Al-Amana** (Megbízhatóság): megbízható emberek voltak, akikben minden körülmények között meg lehetett bízni.
3. **Al-Tebliğ** (Közvetítő): maradéktalanul közvetítették az embereknek a Mindenható Allah üzenetét, anélkül, hogy bármit is kihagytak vagy hozzátettek volna.
4. **Al-Fatana** (Intelligencia): a próféták voltak a legintelligensebbek valamennyi ember közül.
5. **Al-Iszma** (Bűntelenség): a próféták mentesek voltak mindenféle gonosztettől. Soha nem követtek el bűnt.

próféták említése a Koránban: Egy beszámoló szerint a Mindenható Allah a történelem során, az egész világon 124 ezer prófétát küldött le, egy másik beszámoló szerint 224 ezret. Ezek közül a Kegyes Korán csak 25 próféta nevét említi, akiket minden muszlimnak ismernie kell. Ezek a próféták a következők: Ádám, Idrisz, Noé, Hud, Szalih, Ábrahám, Lót,

Iszmáil, Izsák, Jákob, József, Jób, Suaib, Mózes, Áron, Dávid, Salamon, Jónás, Éliás, Elisa, Zul Kifl, Zakariás, János, Jézus és **Mohammed.**

prófétánk kortársai (aszhab el-Kiram): A **muhadzsírek** (akik Mekkából Medinába menekültek), **illetve az anszárok** (a medinai muszlimok).

Q

qari [ar.] *kâri* szó szerinti jelentése: „recitáló”. A kifejezéssel azokat a muszlim tudósokat illetik, akik szép hangjuknak és tanultságuknak köszönhetően, a Koránt a nagy nyilvánosság előtt olvassák. Ennek a recitálásnak a célja a hívők lelkesítése, vigasztalása. Általában hajnalban, vagy a napi öt imát megelőzően kerül rá sor, illetve fontos eseményeket tesznek vele ünnepélyesebbé.

qádí [ar.] kady [tör.] *kâdi* bíró.

qijász v. *qijjász* [ar.] *khijász* Analógiák használata a Koránból és a szunnából levezetett jogok alkalmazása érdekében, olyan esetekben, amikor nem nyerhető világos állásfoglalás a két említett forrásból. A *qijász* a saria (az iszlám vallási törvénykezés) értelmezésének igen fontos eleme.

al-Qudsz [ar.] *al-kudsz* A muszlimok így nevezik Jeruzsálemet. Al-Qudsz Mekka és Medina után az iszlám harmadik „áldott” városa, mivel ez a város nagy jelentőséggel bír az iszlám vallás története és Mohamed próféta (Allah dicsérete és békéje legyen vele), valamint a korábbi próféták szempontjából.

qurajs [ar.] (más változatban: kurais) A legnagyobb törzsek egyike Arábiában, amelyhez Mohamed próféta (Allah dicsérete és békéje legyen vele) is tartozott. Amikor Mohamed próféta (Allah dicsérete és békéje legyen vele) a támadások ellenére is kitartott Allah (az egyetlen Isten) imádatára hívás mellett, a törzs többsége ellene fordult és megpróbálták küldetését akár a próféta életének kioltása révén is megghiúsítani. Mekka 630-ban bekövetkezett behódolásáig a qurajs törzs mindvégig Mohamed próféta megbuktatásán mesterkedett. A város elfoglalása után belenyugodtak helyzetükbe és felvették az iszlám vallást.

R

radzsá [ar.] a reménykedés. Az istenimádat egyik fajtája, melyet Allah megparancsolt a muszlimok számára. *imádatok*.

ragba [ar.] a vágyakozás. Az istenimádat egyik fajtája, melyet Allah megparancsolt a muszlimok számára. *imádatok*.

rahba [ar.] a félelem. Az istenimádat egyik fajtája, melyet Allah megparancsolt a muszlimok számára. *imádatok*.

al-rahi [ar.] *al-râhi* sugallat, kinyilatkoztatás.

raká v. *rak'a* [ar.] Szó szerinti jelentése „meghajlás”. A kifejezés az imádkozás során elvégzett állást, meghajlást és a leborulás egy teljes ciklusát jelenti. Az egyes testhelyzetekben Korán-idézeteket és más meghatározott formulákat, illetve fohászokat mondanak a hívők. A kötelező napi ötszöri ima

különböző számú „ciklusokból” *rakákból* áll. Így például a hajnali ima 2, az esti 3, a többi három pedig 4 *rakából* tevődik össze. (Rakának hívjuk az egy meghajlásból és két leborulásból álló imaegységet)

ramadán [ar.] Az iszlám holdnaptár kilencedik hónapjának elnevezése. „*[A böjt ideje] a ramadán hónap, amikor a Korán, mint útmutatás [első ízben] küldetett le az emberek számára...*” (Korán, 2:185.) A ramadán különösen fontos hónap, mivel ekkor jött le a Korán a Hetedik Égből az Első Égbe, illetve Mohamed prófétának is (Allah dicsérete és békéje legyen vele) ramadán hónapban nyilatkoztatta ki Allah az első verseket a Koránból. Ezért ez áldott hónap, amelynek nagy jelentősége van. Ez a böjt hónapja is, a ramadáni böjt pedig az iszlám egyik alappillére. (Lásd: Korán, 2:183-187) A muszlimok ilyenkor hajnalhasadáستól napnyugtáig szándékosan tartózkodnak az ételektől, az italoktól, a házaselettől, a dohányzástól, szándékosan elfeledkeznek kívánságaikról, vágyaikról ezzel tanúságot

tesznek arról, hogy Isten parancsa mindennél fontosabb, minden emberi törekvésnél előrébbvalóbb számukra. Az önmegtartóztatást különféle jámbor cselekedetekkel is kiegészítik. Különösen fontos ilyenkor a Korán olvasása, az éjszakai taravih-imák és az adakozás (zakát).

raszul [ar.] am. küldött. Mohamed prófétára (Allah dicsérete és békéje legyen vele) használt kifejezés, amely egyben a tanúságtétel egyik fontos eleme is. Így szól: Muhammadur-*raszul*-Allah, vagyis Mohamed Allah küldötte. Nem tekinthető muszlimnak, aki nem hisz ebben.

Rawda Sarifa [ar.] A próféta sírja és a medinai nagymecset eredeti minbarja (menbar) közötti terület. Ez a terület olyan, mint a mennyország egy darabja, ott tanácsos imádkozni (minimum 2 rakát) és fohászkodni.

Rúh [ar.] *Dzsibril*.

ruku [ar.] Meghajlás. Ez ima negyedik oszlopa, ami azt jelenti, hogy előre hajlunk úgy, hogy a fejünk és csípőnk egy magasságban legyen. Ezt a mozdulatot ima közben, azután tesszük, hogy álló helyzetben befejeztük a Korán recitálását.

S

seháda v. *sehede, sahada* [ar.] Jelentése: a tanúságtétel. Tulajdonképpen a hit megvallását jelenti az iszlámban, amikor a hívő elmondja, hogy „*Ashadu la-ilaha-illa-llah Mohammadur raszul-Allah*” vagyis, „Tanúsítom: Nincs más Isten az egyetlen igaz Istenen kívül és Mohamed az Isten küldötte” ez minden muszlim hitének alapja és az első az *öt pillér* közül. A tanúságtételnek hét feltétele van. Ezek a következők: 1. A tudás (al-^oilm). 2. A bizonyosság (al-jaqín). 3. Az elfogadás (al-qabul). 4. A megadás (al-inqiyad). 5. Az igazság (asz-szidq). 6. A hűség (al-ikhlász). 7. A szeretet (al-mahabbah).

saria v. *sari'a* [ar.] *sari:â* Az iszlám jog neve. Szó szerinti jelentése „az út”. A kifejezés Allah útmutatására utal, amelyet a muszlimok társadalmi és egyéni életük szabályozása érdekében alkalmaznak. A *saria* alapja a

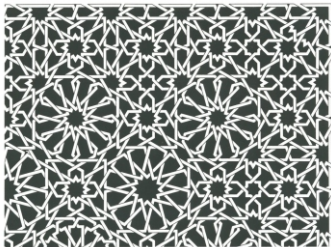
Korán és Mohamed próféta (Allah dicsérete és békéje legyen vele) szunnája. A források és a *saria* értelmezésével a tudósok jogi természetű ügyekben és kérdésekben véleményt alkotnak, illetve döntéseket, ítéleteket hoznak.

sejk [ar.] (rég. seikh) Jelentése: „vezető” vagy „előjáró”. A kifejezést gyakran tanult és köztisztelőben álló személy megszólításaként is használják.

sighár [ar.] Az iszlám által tiltott házassági forma.

sirk [ar.] Szó szerinti jelentése: *társítás*. A szó tehát azt jelenti, hogy valakit, vagy valamit társítanak Isten mellé. A muszlimok hite szerint Allah (*az Egyetlen Isten*) az abszolút, a teljes, az önmagában létező. Ezért bármit, vagy bárkit a helyére, vagy mellé állítani, annyit jelent, mint a legnagyobb bűnbe, a társítás bűnébe esni. A Koránban le van írva, hogy Allah minden bűnt megbocsát, kivéve a társítást. (Feltéve persze, hogy a bűnös még halála előtt,

illetve a Végső Nap kezdete előtt amelyet a Nyugaton felkelő Nap jelez bűnbánattal fordul Allahhoz. A pogányság, a bálványimádás, (pl. az amulettek viselése,) illetve az ateizmus is a *sirk* (a társítás) egy-egy fajtájának tekinthető.

Sz

szabírok v. szavírok [...] tört. Valószínűleg az ősmagyarok egyik elnevezése lehetett. Erre utal, például a muszlim tudós, *Al-Tabari* leírása, amely szerint ők alapították „Dentumagariát”. Illetve *Bíborban született Konstantin*, aki a magyarokat szabartoi aszphaloinak („rendíthetetlen szavárdoknak”) nevezte. Az ősmagyarság egyes feltételezés szerint két nagy csoportból jött létre: magyarul beszélő szabír-hunból és törökül beszélő onogur-türkből. A szabírokról azt is feljegyezték, hogy egy részük nyugatra ment lakni, másik részük viszont Perzsia vidékén telepedett le. Egyes feltételezések szerint a *szavárd magyarok egy része a mai Törökország területére került*, más része, pedig a Kaukázusból (Levédián át) Etelközbe, majd onnan a Kárpát-medencébe költözött. A szabírok hun származása bizonyítja a magyarok hunokkal való rokonságának a tudatát.

Szadaka v. *szadaqa* [ar.] Szó szerinti jelentése: igazságosság. Ez a kifejezés az önkéntes alamizsnaadást (jótékonytságot) jelenti. A *szadaka* különbözik a *zakáttól*, mivel az utóbbi fizetése évente kötelező (feltéve, hogy a vagyon nagysága meghalad egy adott minimumot, és a fizetendő összeg a vagyon függvényében kerül kiszámításra. Ezzel szemben a *szadaka* összege tetszőleges lehet, s bármely szükséget szenvedő embernek adható. [A Koránban az áll, hogy Allah szereti azokat, akik adakoznak, és hatalmas jutalmat, valamint bűnbocsánatot ígér azoknak, akik rendszeresen adnak javaikból a szükséget szenvedőknek.]

szadzsdah [ar.] *szadzsdah* Leborulás. Az ima ötödik oszlopa a leborulás, amelyet azután végzünk, hogy a meghajlásból felemelkedtünk. Homlokunkat, orrunkat, mindkét lábfejük lábujjainak hegyét, mindkét térdünket és mindkét tenyerünket a földre helyezzük, vagyis összesen a test hét pontját érintve borulunk le.

Szalah [ar.] elődök.

Szubhan Allah [ar.] am. Dicsőség Allahnak!

szubhanahu va taála [ar.] am. Dicsőítjük Allahot!

Szalallahu alaihi va szallam [ar] Jelentése: *Allah dicsérete és békéje legyen vele.* Mi muszlimok például ezzel a kifejezéssel adjuk meg a kellő tiszteletet Mohamed prófétának, a neve említésekor. A kifejezés eredeti arab nyelvű megfelelője, amit SAV, vagy s.a.v. formában is szoktunk használni.

szAwsz, v. SAWS [ar.] Ez a (főleg a múlt század végén készült magyarországi iszlám kiadványokban szereplő) betűszó a „Szallallahu alaihi va szallam” kifejezés rövidítése.

szahaba [ar.] (esetleg szahabi v. szahabik) Szó szerinti jelentése: társak. Általában Mohamed próféta (Allah dicsérete és békéje legyen vele)

azon követőit értjük alatta, akik élete során a legközelebb álltak hozzá és gyakran töltötték idejüket a Prófétaával, igyekezve megjegyezni és tökéletesen beépíteni mindennapi életükbe mondásait, cselekedeteit. A szahabik (a társak) a Próféta iránt tanúsított áhítata és szeretete nagymértékben elősegítette tanításainak megörökítését, mivel a szahabik a Próféta halálát követő években a legnagyobb gondossággal jegyezték fel mondásait, tanításait (hadith).

szakállmeghagyás [...] A szakállmeghagyás az iszlámban kötelező (*vádzsib*), és borotválása tilos (*harám*). Mégpedig azért, mert a borotválkozás Allah teremtésének a megváltoztatása, amit a sátán sugallatára cselekszenek az emberek. Aki leborotválja a szakállát, az a nőkhöz teszi magát hasonlóvá, pedig „*a Próféta (Allah dicsérete és békéje legyen vele) megátkozta azokat a férfiakat, akik magukat a nőkkel teszik hasonlóvá.*” (al-Bukhari hagyományozta). A Próféta (Allah dicsérete és békéje legyen vele)

megparancsolta a szakáll növesztését, amint Abu Hurajra (Allah elégedjen meg vele) mondta Prófétáról (Allah dicsérete és békéje legyen vele): *„Vágjátok a bajuszt és növezzétek a szakállt, ezzel téve különbséget köztetek és a zoroaszteristák között!* (Muszlim hagyományozta). A második ezzel kapcsolatos hagyományt, Ibn ?Omar Allah elégedjen meg vele mondta a Prófétáról (Allah dicsérete és békéje legyen vele): *„Különbözzetek a hitetlenektől! Ezért növezzétek a szakállt, és rövidítsétek a bajuszt!”* (al-Bukhari és Muszlim hagyományozta).

szalát v. *szala*, *szalah* [ar.] *szalâ*, **namaz** [tör.] A kifejezés az iszlám által előírt, meghatározott formájú (és számú napi) imát jelenti, amely az iszlám öt pillérének egyike. A muszlimok az előírt imát naponta öt alkalommal (pirkadatkor, délben, délután, szürkületkor és este) végzik, így ez az istenfélelem folyamatos fenntartásának eszköze. A muszlimok imával mondanak köszönetet Allah nekik nyújtott

áldásaiért és jutalmaiért, illetve ezzel keresik az egyedüli Isten, Allah segítségét és támogatását mindennapi létük során.

szaracénok, v. szerecsenek [magy.] tört. Az Árpád-házi királyok alatt Magyarországon élt muszlimok egyik elnevezése. A szerecsen vagy „szerecseny” szó az arab „sarakijume”, „sarakina” illetve a régi török *şark*, azaz „kelet” jelentésű szóból eredeztethető. A latin Saraceni, Sarraceni, Sarateni szavaknak is a magyar szerecseny, vagy szerecsen szó felel meg. Magyar forrásokban először 1138-ban bukkan fel „Scerecin” formában. A középkorban ez nem a fekete bőrűeket jelentette, hanem *muszlimokat*, más szóval böszörményeket, de a különféle források gyakran felcserélik az izmaelita szóval. Anonymus a Pesten letelepített kálizokat *izmaelitáknak* nevezi, majd egy 1218-ban keletkezett irat ezek leszármazottjairól már, mint „saraceni de Pest”, vagyis pesti szaracénokról ír.

szaum/szijám (szoum) [ar.] A kifejezés böjtölést jelent. A muszlimok leggyakrabban a ramadán havi böjtöt értik alatta, ami az iszlám *öt pillérének* egyike. A hívők a böjt során hajnalhasadástól naplementéig tartózkodnak az evéstől, az ivástól, a házaselettől. A kötelező ramadáni böjtölésen kívül a muszlimok máskor is végezhetnek önkéntes böjtölést. Az önkéntes böjtölés célja az akarat erősítése, küzdelem a kísértések ellen, együttérzés azokkal a kevésbé szerencsés emberekkel, akik a világ más részén csak szerényebben táplálkozhatnak. Lelki értelemben a böjtölés mindig az abban részt vevő muszlim ember életének újjáértékelését jelenti. A böjt Korán, 2:183-187

szélsőségesesség [...] mint kifejezés, új keletű fogalom az iszlám világban (arabul a *tattarruf* elnevezést kapta), nyugati hatásra jelent meg, mivel korábban a túlzás fogalmát használták a szélsőséges emberi magatartásra, amit arabul a *ghulú* szóval fejeztek ki.

sziklamecset [...] A híres mecset neve *al-Quds*z (Jeruzsálem) városában, amelyet Abd al-Malik, Omajjad kalifa épített 691 körül. A mecseten belül elhelyezkedő szikláról a muszlimok azt tartják, hogy az volt az a pont, ahonnan Mohamed próféta (Allah dicsérete és békéje legyen vele) 619-ben az égbe emelkedett.

sziuák v. *szuák, szuwák, miszvak* [ar.] Egy sivatagi cserje (*a Salvadora persica*) gyökere, amit muszlimok Mohamed próféta (Allah dicsérete és békéje legyen vele) szunnáját követve fogtisztító pálcikának használnak. Ez a tevékenység minden időben helyénvaló, de a mosakodásnál, vagy az imát, illetve a Korán-recitálást megelőzően, mecsetbe indulás előtt, az álomból való felébredéskor, s a száj szagának változásakor különösen ajánlott. A fogtisztító pálcikát magyar régészek megtalálták a honfoglalók sírjaiban is, ami a muszlim népek jelenlétét igazolja. (Feltételezhető, hogy a honfoglalásban részt vevő férfiak és nők rendszeresen használták a

fogak tisztítására ezt az eszközt, hisz a honfoglalók fogazata sokkal épebb volt, mint a környező európai népek sírleleteiből előkerül fogazatok.)

szúfi [...] Olyan személy, aki (a szúfizmus követői és az orientalisták, valamint a nyugati gondolkodók szerint) Istenről közvetlen belső tudást igyekszik szerezni, különböző lelki gyakorlatok és tanok segítségével. Ezek magukban foglalják Isten neveinek, illetve egyéb vallási kifejezések folyamatos ismétlését, az aszkétikus (az iszlám eredeti tanításával ellentétes) életvitelt, illetve különböző szellemi vezetők (akiket a sejk címmel ruháznak fel) köré csoportosuló spirituális összejöveteleken való részvételt. Történelmileg a szúfik különböző szervezetekbe csoportosultak, amelyeket tarikának (tarikatnak) neveznek. Tevékenységüket sok ellenmondás jellemzi. A szúfik egyes csoportjai időnként ellenségesen (támadólag, sértően) viselkednek a helyes úton járó [az iszlám valóságos, útját a szunnát

Mohamed próféta (Allah dicsérete és békéje legyen vele) tanításait követő muszlimokkal.]

szúfizmus [...] taşawwuf [tör.] (arabul:) Meghatározott spirituális szemlélet és életvitel, amelyet egyes magukat muszlimoknak személyek, csoportok (akik, magukat szúfiknak neveznek) követnek. A szúfizmus, a nyugati filozófia és az orientalista gondolkodók szerint az iszlám vallás szektájának tekinthető. Az iszlám tanítása szerint viszont a szúfizmus vallási újítás, **bidea**. A szúfizmus ideológiája szerint a hívő közvetlen, bensőséges tudást szerezhet Istentől lelkigyakorlatok, fizikai erőfeszítések és askétizmus segítségével. Vagyis a szúfizmus tanai szerint a szúfi önmagát az Istenhez vezető „belső útnak” tekinti, amely kiegészíti a sari’át vagyis a „külső” vallási jogot. A szúfizmus „belső” módszerei nem támaszthatók alá az iszlám vallás alapját képező forrásokból a Korán és szunnából nyerhető bizonyítékokkal.

szuhur [ar.] *sahur* [tör.] *szahūr* A ramadán

hónapban a napi böjt kezdete, azaz hajnalhasadás előtt elfogyasztott könnyű reggeli neve. Az ennek érdekében történő korai felkelés Mohamed próféta (Allah dicsérete és békéje legyen vele) hagyományai követésének tekinthető. Mivel ő is rendszeresen ezt csinálta, így az ilyen cselekedet a próféta szunnájának része.

szunna (szunnah) [ar.] A kifejezés szó szerinti jelentése olyan szokás, gyakorlat, megszokott eljárás, cselekedet, szabály vagy használat, amelyet a hagyomány „szentesít”. Az iszlámban a szunna kifejezés Mohamed próféta (Allah dicsérete és békéje legyen vele) mondásait, cselekedeteit és szokásait jelenti. A *hadith* Mohamed próféta szunnájának gyűjteménye.

szunnita [ar+lat.] *Sünnî* [tör.] *szünnî* A kifejezés azokat a muszlimokat jelenti, akik elismerik az első négy „Igaz útra vezetett kalifát”, Mohamed próféta (Allah dicsérete és békéje legyen vele) utódjaként a kalifátus élén,

illetve, akik nem tulajdonítanak különleges vallási, vagy politikai jogokat a próféta veje, Ali ibn Abi Talib leszármazottainak. A szunniták hite az iszlám forrásaira, a Koránra és a szunnára épül. A szunniták nézete szerint bármely istenfélő, igazságos és tanult ember megválasztható kalifának. A muszlimok legnagyobb része mintegy 90 százaléka szunnita muszlim.

szúra [ar.] A Korán fejezeteit, amelyeknek önálló címei vannak például Al-Fatiha (A bevezető) stb. szúráknak nevezzük. A szúrák leküldésének és a kinyilatkozás helyének időpontja eltérő, ezért vannak mekkai és medinai szúrák. A Korán 114 különböző hosszúságú szúrából áll. A szúrákban található (számozott) verssorokat ájáknak nevezzük.

SWT [ar.] szvt Ez a betűszó az arab „Szubhanahu wa Ta'ala” kifejezés rövidítése a korábbi hazai iszlám kiadványokban. Amikor a muszlimok Allah nevét említik, e kifejezéssel mutatják ki iránta való tiszteletüket és fejezik ki, hogy

Allah az egyedüli Isten, akinek nincsen társa,
sem gyermeke.

T

tahlil [ar.] *tâhlil* Az iszlám által tiltott házassági forma. Azt jelenti, hogy a volt feleséget elveszi egy felbérelt férfi egy, vagy néhány éjszakára, majd elválnak, és így a volt férj ismét feleségül veheti a nőt. Valójában paráználkodásnak számít a tettük, mivel a válás szándéka házasságkötéskor érvénytelenné teszi a házasságot. Ibn Maszúd mondta: „*Allah küldötte átkozta a felbérlőt, és a felbérelt férfit.*” Tehát a tahlil „házasság” az iszlám szerint tilos!

al-tahríf [ar.] Elferdítés, cserélés, megváltoztatás. Amikor valamit [az iszlám vallással kapcsolatban] elferdítenek, megváltoztatnak, például úgy, hogy a tulajdonságok és a nevek kiejtését módosítják hozzátevéssel, vagy elvétellel, ékezetek megváltoztatásával. (Fethából keszrát, keszrából fethát csinálnak.) Ide tartozik az is,

aki kitalál olyan dolgokat, amelyek nincsenek az iszlámban. Például: kendőben, ruhában kell fürödni, vagy szappannal kell az ima előtti mosakodást (vudút) csinálni. (Ilyen elferdítés például a magyar sajtóban használt mozlem kifejezés is, amit a muszlim szó helyett használnak például egyes magyarországi újságok.)

tafszír, v. *tefsir* [ar.] Bármely magyarázat, de leginkább a Koránhoz fűzött értelmezés neve. Az arab nyelvű Korán más (például: urdu, perzsa, török, angol, vagy magyar) nyelvre történő lefordítása tafszírnek számít, azaz a Korán magyarázatának tekinthető, mivel csak az eredeti, az arab nyelven leküldött szöveget lehet Koránnak nevezni.

tajammim, v. *tajjamum* [ar.] *teyemmüm* [tör.] Az imát (szalat) megelőző (száraz) tisztálkodás arab neve, abban az esetben, ha azt a muszlimok tiszta víz hiányában tiszta homokkal, vagy porral (illetve földdel) végzik el. Tehát a *tajammim* a *vudú*, illetve a *guszl*

e g y e n é r t é k ű h e l y e t t e s í t é s e
szükséghelyzetben.

takbír [ar.] Az *Allahu Akbar* kifejezést nevezik takbírnak. Jelentése: Isten a leghatalmasabb. A muszlimok ezt a kifejezést különböző alkalmakkor használják. Leggyakrabban a napi ötszöri imádság közben mondják, de a muszlimok ezzel fejezik ki boldogságukat, meglepetésüket, sajnálatukat, hálájukat, félelmüket vagy beleegyezésüket, ezáltal is erősítve hitüket, hogy minden dolog Istentől jön.

talbija [ar.] Ábrahám prófétának tulajdonított kifejezések gyűjteménye, amelyet a muszlimok rá emlékezve az évi zarándoktat (*haddzs*) során mondanak. Ez a zarándoktat során a központi, a legfontosabb recitálás, melyet a zarándokok tiszta fehér, varratlan és szegetlen ruhájuknak, az ihrámnak a felöltését követően kezdődik. A talbija egyik része a következő: „Itt vagyok, ó Uram, a Te szolgálatodra! Itt vagyok!

Tanúságtétel seháda.

taqwa [ar.] takva [tör.] *takvâ* Istenfélelem, ami a jámborság és a magasztos Allah szolgálatának feltétele. Minden muszlim ezt szeretné elérni és megtartani. A taqwa az egyén hitének és Istennek való elkötelezettségének mértéke.

taszlim [ar.] A muszlimok köszönésének az „*Asz-Szalamu Aleikum*”-nak az elnevezése, melynek jelentése: „Béke legyen rajtad”. A taszlimmel fejeződik be az imádkozás is, amit a muszlimok naponta kötelezően ötször végeznek.

tawakkul [ar.] a bizakodás. Az istenimádat egyik fajtája, melyet Allah megparancsolt a muszlimok számára. *imádatok*.

tawba [ar.] *tauba*, *tevbe* [tör.] Jelentése: *bűnbánat*. Allah (az egyedüli Isten) felé fordulás, amely során az ember bűneinek, illetve egyéb rossz cselekedeteinek megbocsátását kéri. A bűnbánt feltételei a

következők: 1) az ember rögtön hagyja abba a bűnös cselekvést, 2) kérje Isten bocsánatát, 3) határozza el és ígérje meg, hogy többet azt a bűnt nem követi el. A tawba eszközei közé tartozik a fohászkodás (a doa, vagy duá), illetve az éjszakai imádkozás (kijámu leil) is.

tauhid [ar.] (at-Tauhíd) Az egyistenhit tana. Ez a legfontosabb hittétel az iszlámban, mivel minden egyéb tanítás és hittétel erre épül. Isten egyedülvalóságának elismerése az iszlámban a Mennyországba vezető út legelső lépése. A tauhid (egység) azt jelenti, hogy egyedül Allah a Teremtő, a Megtartó és az Univerzum, és minden benne létező szerves vagy szervetlen dolog Ura. Egyedül Őt illeti ez a „birodalom”. Egyedül Neki van joga parancsolni és tiltani. Imádat és engedelmesség egyedül Neki jár, senkinek sem lehet ebben Őmellette része. Életünk, testrészeink és képességeink, a látszólagos ellenőrzés, amellyel a dolgok felett bírnak, és maguk a dolgok mindebből semmi sem a mi alkotásunk vagy akár csak a tulajdonunk. Mindezek Isten nagyvonalú

adományai, s ha Ő nekünk adja azokat, akkor senki másnak nem köszönhető az. Ezért nem tudjuk magunk meghatározni létünk célját és értelmét, vagy megállapítani világi hatalmunk határait, és nem is jogosult rá senki, hogy ezt megtegye. Ennek joga egyedül Istené, aki megteremtett, testi és szellemi képességekkel ajándékozott meg bennünket, és minden anyagi eszközt a javunkra rendelt.

társítás sirk.

tiltott dolgok (harám) az iszlám szerint [magy.] A megelőző vagy tiltó jellegű előírások az iszlám világában főként a hívők viselkedési és étkezési szokásaira, szórakozási formáira, gazdasági tevékenységére irányulnak. Allah világossá tette, hogy miszerint tesz valamit szabaddá vagy tiltottá: „*és megengedi nekik a jó dolgokat és megtiltja nekik a tisztátalanokat*” (Korán, 7:157). Ezért tilos például muszlimok számára a sertéshús, illetve ragadozó állatok (tigris, farkas, sólyom, keselyű stb.) húsának fogyasztása, illetve

olyan élőlény élelemként való felhasználása, amelyet nem megfelelő módon vágtak le. Muszlimok számára tiltott az alkoholfogyasztás és más, kábító italok anyagok, tudatmódosító szerek élvezete, használata, forgalmazása. Tilos az illetlen, szerénytelen, csábító viselkedés, a dicsekvés és a kihívó öltözködés. Tilos továbbá a házasságon kívül fenntartott nemi kapcsolat, a szerencsejáték, a nyerészkedés, és a kölcsönadott pénz után kamatot kérni.

tiltott tevékenység (harám) az iszlám szerint [magy.]. A Magasztos Allah azt mondta: „*A részegítő [italok], a szerencsejáték, az áldozati kövek, a nyilakkal végzett sorshúzás a Sátán műve, kerüljétek el azt.*” (Korán, 5:90). Az iszlám tehát határozottan megtiltja az alkohol és más kábító italok és szerek előállítását és forgalmazását, a házasságtörést, az üzletszerű táncolást és kéjergést, a szerencsejátékokat, a spekulációt, a fogadást és a lottót, a csaló vagy kétes természetű tranzakciókat, amelyekben az egyik fél nyeresége teljesen biztosított, míg

a másik fél haszna teljesen bizonytalan és kétséges. Megtiltja a kamatszedést, valamint az ármanipulációt, amelyben a létfontosságú áruk eladását visszatartják; és sok más hasonló cselekvést, amelyek a muszlim társadalom érdekeivel ütköznek.

tisztaság [...] A tisztaságnak nagyon fontos és alapvető szerepe van az iszlám vallásban. Például Ibn Omar (Allah elégedjen meg vele) közlése nyomán maradt ránk, hogy a Próféta (Allah dicsérete és békéje legyen vele) azt mondta: „*Tisztaság nélkül nem fogadtatik el az ima.*” (Muszlim hagyományozta). Az imádkozáshoz szükséges tisztaságot kétféleképpen lehet elérni: vízzel vagy földdel (illetve homokkal, porral). A szükséges tisztaságot, vízzel két féleképpen lehet megszerezni: *vudú*, azaz mosakodás és a guszl, vagyis fürdés által.

Tóra (arabul: al-Taura) Mózes prófétának több ezer évvel ezelőtt kinyilatkoztatott könyv

neve. Az iszlám vallás tanítása szerint a Tóra a Koránt megelőző könyvek egyike, amely azonban eredeti formájában már nem áll rendelkezésre. Mózes is Allah prófétája volt, aki Isten parancsának megfelelően az egyistenhitre hívta az embereket. (Lásd: Korán, 5:44)

U, Ú

ulama [ar.] *alim*.

ulemák [ar.] hittudósok.

umma [ar.]. iszlám közösség. A muszlimok közössége a világban, amelynek létszáma eléri az 1,6 milliárdot. A kifejezés az iszlám vallás követőit, azaz Mohamed próféta (Allah dicsérete és békéje legyen vele) népét jelenti.

uszúlija [ar.] a gyökerekhez ragaszkodás, más szóval a fundamentalizmus.

V

vakf v. *waqf* [ar.] A kifejezés jelentése alapítvány, vagyis „anyagi javakat ajándékozni az istenfélelmet szolgáló munka, illetve a közösség jóléte érdekében”. A vakf kategóriába tartozó javak például az iskolák, a kórházak folyamatosan ebben a formában maradnak, így az adományozó is folyamatos áldásban részesül.

vallahi [ar. + tör.] bizisten!, bizony! [Vallahî billahî = Istenemre!]

vardarióta törökök [...] tört. A bizánci császárok közül *Joannész Tzimiszkész* az első, aki 970 táján a Balkán-félszigetre, a Vardár folyó völgyébe Anatóliából muszlim törököket telepített le. Utódai közül *I. Alexeiosz Komnénosz* császár 1091-ben szintén fogadott fel Anatóliából származó *muszlim* török zsoldosokat. Ezek közül a Vardar völgyében lakó muszlim törökök közül 1150 körül a

bizánci-magyar háborúk során, jelentős számban menekültek Magyarországra. Aminek oka az volt, hogy a bizánci császárok a kereszténység felvételére akarták kényszeríteni őket, Magyarországon viszont a kiváltságos határőr-településeken szabadon gyakorolhatták a muszlim vallásukat.

vudú [ar.] (wudú) Az imát (szalat) megelőző kisebbik tisztálkodás arab neve, amelyet a hívők tiszta vízzel végeznek. A vudú a fizikai megtisztulást, illetve a lelki és a szellemi megtisztulásra való felkészülést egyaránt szolgálja. (A szellemi, illetve a lelki megtisztulás azért szükséges mivel a hívő Allah „színe elé” járul.) Abban az esetben, ha a tiszta víz nem áll rendelkezésre *tajammumot* (a tisztálkodás másik formáját) kell elvégezni.

W

walima [ar.] Hagyományos esküvői ünnepség, amelyet a vőlegény családja rendez a vendégeknek az esküvő után. A walima rendezését Mohamed próféta (Allah dicsérete és békéje legyen vele) nagyon ajánlotta, legyen az egészen nagy vagy kicsi rendezvény.

Z

Zaid Ibn Thabit Mohamed próféta (Allah dicsérete és békéje legyen vele) írnoke volt. A Próféta halála után az első kalifa parancsára ő gyűjtötte össze egy kötetbe az egész Koránt, amit Abu Bakr haláláig magánál tartott.

zakát [ar.] *zakâ*, *zekât* [tör.] jótékony adomány (alamizsna). Az iszlám negyedik pillére. Szó szerinti jelentése „megtisztítás”, és az iszlámban kötelező alamizsnát jelenti, amely durván a vagyon 2,5 százaléka, és amelyet minden muszlimnak évenként kell fizetnie, ha a vagyona azt lehetővé teszi. A zakát összegét általában a helyi mecset vagy jótékonyági szervezet gyűjti össze. A befizetett összeget a muszlim közösség a szegények és a szükségét szenvedők kapják.

A zakát fizetése emlékezteti a muszlimokat arra, hogy a vagyon megbízatás Allahtól, s nem pedig adottság, vagy egyéni érdem.

„Megkérdeznek Téged, mit adjanak. Mondd: a felesleget”. (Korán 2:217.)

zakkum [ar.] *zâkkum* A pokol mélyéről nőtt fa, melynek mandula formájú, keserű gyümölcse az elkárhozottak eledele.

zarándoklat *haddzs*.

Zebúr [ar.] Dávid prófétának (béke legyen vele) több ezer évvel ezelőtt kinyilatkoztatott könyv arab neve. Az iszlám vallás tanítása szerint a *Zebúr*, amelyet a keresztények Zsoltároknak neveznek, a Koránt megelőző könyvek egyike, amely azonban eredeti formájában nem áll rendelkezésre. Dávid is Allah prófétája volt (épp úgy, mint előtte Mózes, aki a *Tórát* kapta) és Isten parancsának megfelelően az egyistenhitre hívta az embereket. (Lásd: Korán, 17:55)

Zem-zem [ar.] Mekka szentélyében feltörő, kesernyés-sós vizű forrás neve.

Y

yasin [tör.] *jâszîn* A Korán 36. szúrája, az elhunytak felett mondják.

yatsı [tör.] *jâtszi* A napi utolsó ezán török neve, ill. a müezzin utolsó imára hívása esténként. (Imaidők törökül: İmsak, Öğle, İkindi, Akşam, Yatsı.)

Zs

Zsoltárok [magy.]→*Zebúr*.

Utószó

(Bismilláhi ar-Rahmáni ar-Rahím)

Allah, a Könyörületes és Irgalmas nevében

Eddig tartott tehát ez a munka, amit befejezni nem, csupán csak abbahagyni tudtunk! Berekeszteni, félre tenni egy időre, hogy aztán - insallah később megint elő-elő vegyünk. Kijavítsuk az esetleges hibákat, pótoljuk a pótlendő szavakat, bővítsük újabakkal a meglévő kifejezéseket és esetleg egy nagyobb, több szavas lexikont is elkészítsünk.

A lexikon-, a szótárkészítés nem egy egyszerű feladat, ráadásul hosszadalmas és fáradtságos munka is. Több ember szoros együttműködését, közös gondolkodását igénylő feladat. Ha ez nincs, vagy csak kis mértékben valósul meg, több a hibalehetőség is.

Nyilván ebben a kis egyemberes összeállításban lehet majd hibákat fellelni, ezért arra kérünk minden jó szándékú, segítőkész olvasót, ne csak kritikus legyen, de segítő szándékának adja tanújelét azzal is, hogy megküldi címünkre észrevételeit.

Íme, a cím, amire a leveleket várjuk:

Demirpress@freemail.hu!

Allah jutalmazza meg
minden segítő jóakarátát, nemes szándékát!

Ajánlott cikkek, tanulmányok:

- ✍ Ferenci Demeter: Az iszlám vallás Magyarországon. Kids Magazin. 2001/9. Szám.
- ✍ Ferenci Demeter: A pécsi iszlám közösség. In. Kultúra és Közösség. 2001. IV-2002. I. szám. (97-105. Old.)
- ✍ Ferenci Demeter: Bevezetés az iszlám gondolkodás világába. In. Új Gondolat. II. évf. 2. szám. 2004. Július. (52-53. Old.)
- ✍ Ferenci Demeter: Bevezetés az iszlám gondolkodás világába. 2. A muszlimok hitének gyökerei. In. Új Gondolat. II. évf. 3. szám. 2004. dec. (42-43. Old.)

Weboldalak, blogbejegyzések:

- ✍ ISZLÁM TÖRTÉNELEM –
<http://macarcaislamtarihi.blogspot.com/>
- ✍ Sztambuli mesék... –
<http://sztambulimesek.blogspot.com/>
- ✍ A mi török konyhánk:
<http://receptjeink.blogspot.com/>
- ✍ MAGYAR KORÁN FORDÍTÁSOK
<http://magyarkoranforditasok.blogspot.com/>
- ✍ ELFELEDETT KELETI MAGYARSÁG –
<http://elfeledettkeletimagyarsag.network.hu>
- ✍ MAGYAR MUSZLIMOK TÖRÖKORSZÁGBAN
http://www.zold.virtus.hu/?id=detailed_article&aid=76664

FOHÁSZ

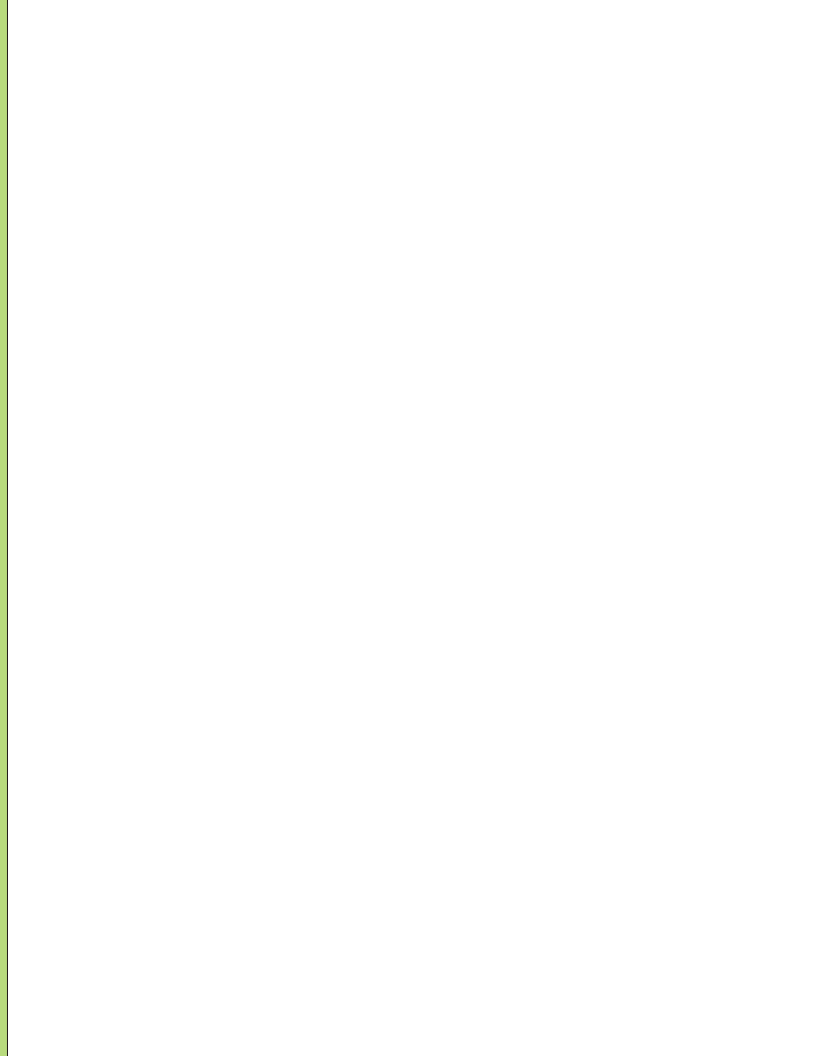
*Hálát adunk az Egyedüli Istennek,
a Világok Urának, aki az eget, és a
földet teremtette,
hogy muszlimok lehettünk,
hogy e könyvet az Ő dicsőségére
elkészíthettük.*

*Tanúsítjuk, hogy nincs más Isten csak
az Egyedüli, Allah.*

*És tanúsítjuk, hogy Mohammed, az ő
szolgája és küldötte.*

*Allah segítségéért, az Ő vezetéséért
fohászkozunk,
és egyedül azért munkálkodunk,
hogy elnyerjük az Ő jutalmát, és
dicséretét.*

*Áldás és Békesség az utolsó prófétára
Mohamedre,
családjára, társaira, régi és mostani
igaz követőire*

Szélesebben fogynak, múlnak az évek... Az íróasztalom fiókjában egyre szaporodnak a megírt, a félig megírt, vagy a kiadásra váró könyveim kéziratai. Eddig jobbára mások írásait, könyveit szerkesztettem, gondozgattam, mások gondolatait pallérozgattam. Mások karrierjét, becsvágát egyengettem, segítetttem.

Most viszont már itt az idő, hogy a „saját termést” is közkinccsé tegyem! És mivel nemcsak az írás mesterségét tanultam meg - úgyahogy, de a szerkesztői munkában is szereztem némi jártasságot, gyakorlatot, a tipográfiai ismertekben is igyekeztem elmélyülni, a nyugati és a keleti nyelveket is tanulmányoztam, képesnek érzem magam, hogy a saját gondolataimat, tapasztalataimat, tudásomat is formába öntsem.

Ennek a kísérletnek, próbálkozásnak, elhatározásnak ez az első darabja. Egy kis lexikon, egy kis tudástár. Szabatosan, lehetőleg minél pontosabban fogalmazva, meghatározva, amit szerintem az iszlám vallásról tudni kell, vagy tudni illik/illenék magyar nyelven. Vannak persze idegen vagy idegennek tűnő kifejezések is ebben a könyvecskében, de aki veszi magának a fáradságot és bele-bele olvas, gyakran elő veszi, könnyen rájön, rájöhet, hogy talán nem is olyan idegenek ezek a kifejezések. E bolygón, ezen a nyugtalan sárgolyón sokféle nép él, ami ebben a könyvben fellelhető, az is a közös emberi tudás része...